

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ
KATEDRA FILOSOFIE**

Fenomenologie závislosti

Bc. Tereza Příbylová

Diplomová práce

2013

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Tereza Přebilová**
Osobní číslo: **H11732**
Studijní program: **N6101 Filozofie**
Studijní obor: **Filozofie**
Název tématu: **Fenomenologie závislosti**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie**

Zásady pro vypracování:

Diplomová práce se bude zaměřovat na pojetí závislosti ve vztahu s filosofií v rovině sociálního vědomí a lidského ducha. V této souvislosti bude v práci propojena závislost s problematikou slabosti vůle/akrasie. V úvodu bude představena obecná forma závislosti s jejími příčinami a projevy. Ve druhé části se práce bude zabývat otázkou, jak závislý jedinec své situace rozumí a zda si je svého jednání a následné situace vědom. V části poslední se zaměří na problém zodpovědnosti.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Beran Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, Filosofie dnes, číslo 1, ročník 4. Kolektiv autorů, Mládež - drogy - společnost, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1997. Nešpor Karel, Návykové chování a závislost, Hajný Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha 2001. Huxley Aldous, After Many a Summer, Václav Petr, Praha 1946. Mele Alfred, Irrationality, New York: Oxford University Press, 1987.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Kamila Pacovská, Ph.D.
Katedra filosofie

Datum zadání diplomové práce:

21. května 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

L.S.

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

PhDr. A.Š. Frázný, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28. 11. 2013

Bc. Tereza Příbylová

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí diplomové práce, paní Mgr. Kamile Pacovské, Ph.D., za její čas, potřebné rady a důležitou kritiku při psaní mé diplomové práce, neboť díky jejímu důslednému vedení jsem práci dovedla až k samému závěru. Dále bych touto cestou chtěla poděkovat své rodině a nejbližším přátelům za potřebnou podporu, která mi dávala obrovskou sílu pokračovat nadále v psaní práce.

Anotace

Diplomová práce je věnována problematice závislosti, a to zejména závislosti na drogách. První kapitola se proto zaměří na samotné vysvětlení pojmu závislosti v jeho obecné podobě, který se pojí s důležitými složkami, jako jsou příčiny, projevy a účinky závislosti samé. Druhá kapitola se následně věnuje problematice závislosti ve spojení s tématem rozumění, kde se zaměřuji na jednání a konání závislých jedinců. Třetí a zároveň poslední kapitola se zabývá problémem zodpovědnosti u závislých lidí, kde se především soustředím na otázku, zda je závislý jedinec odpovědný za to, že se stal závislým.

Klíčová slova: závislost, drogy, rozumění, zodpovědnost

Annotation

The thesis is devoted to the problems of addiction, particularly addiction to drugs. The first chapter will focus on the actual explanation of the concept of addiction in its general form, which is associated with important components, such as causes, symptoms and effects of addiction itself. The second chapter then turns to the problems of addiction in conjunction with the theme of understanding, where I focus on acting and behaving of dependent individuals. The third and final chapter deals with the problem of responsibility in drug dependent people, where I mainly focus on the question, whether the addicted individual is responsible for becoming addicted.

Title: Phenomenology of Addiction

Keywords: Addiction, Drugs, Understanding, Responsibility

Obsah

ÚVOD	8
1. CO SE ROZUMÍ POD POJMEM ZÁVISLOST?	10
1.1 Příklady závislosti	12
1.2 Příčiny závislosti	15
1.3 Každodennost závislosti	20
1.4 Zaslepenost, sebeklam	25
1.5 Pro závislého jsou důležitá pravidla a řád	27
1.6 Zájmová rovnováha praktického života	29
1.7 Akrasie, závislost – jak spolu souvisí?	31
2. POJETÍ ROZUMĚNÍ VE VZTAHU K ZÁVISLOSTI	35
2.1 Pojetí rozumění ve vztahu s tím, co děláme a jak jednáme	36
2.2 „Měl bych, nemohu“	39
2.3 Rozumění tomu, co je správné	40
2.4 Závislost jakožto určitá „možnost“	42
3. PROBLÉM ZODPOVĚDNOSTI	46
3.1 Obecná forma pojmu zodpovědnost	46
3.2 Je závislý jedinec zodpovědný za to, že se stal závislým?	48
3.3 Zodpovědnost spojená se svobodou závislého jedince	50
ZÁVĚR	52
POUŽITÁ LITERATURA	54

ÚVOD

Ve své diplomové práci se budu věnovat tématu závislosti, a to zejména závislosti na drogách. Ale co se vlastně závislostí rozumí? Projevuje se u každého jedince závislost stejně? O závislosti hovoříme tehdy, když se například užívání drog nebo alkoholu dostane do takového stádia, kdy této závislosti dává daný jedinec přednost před vším ostatním, jako je zaměstnání, rodina, koníčky, jež předtím aktivně vykonával, apod. Takovýto člověk se poddává touze, kterou nedokáže potlačit. A to ani svojí vůlí. Neboť jeho vůle je oslabena prožitkem, který mu droga nebo alkohol navozuje. U problematiky závislosti je ale také důležité vědět, že ji nelze definovat obecně, neboť u každého jedince se projevuje zcela jiným způsobem. Musíme na ni tedy nahlížet individuálně, protože každý takto závislý člověk má zcela jiné projevy i příčiny.

S tématem závislosti se už ale určitě každý nějakým způsobem setkal nebo o něm alespoň slyšel. Avšak většina z těchto lidí nepronikla do jeho hloubky. Touto hloubkou myslím samotné myšlení závislých jedinců. To znamená zjistit, jak tito lidé přemýšlí nad svou závislostí a nad životem vůbec. Jsou si vůbec vědomi svého jednání a chování? Rozumí svému jednání a svému životu? A proč se vůbec uchylují k takovému životnímu stylu? Je v tom snad strach, únik, slabost vůle nebo vidina určité svobody? Anebo vše dohromady?

V první kapitole své práce se pokusím uchopit samotný pojem závislosti v jeho obecné podobě. V této souvislosti se budu zabývat otázkou, proč nelze každou závislost posuzovat u každého stejně a proč je tedy každá závislost jiná. Respektive jiná ve svých projevech, příčinách a účincích. A proč je zde právě důležité zjistit, z jakých důvodů se daný jedinec stal závislým a co ho k tomu vedlo. Neboť u každého takového člověka jsou důvody jeho závislosti naprosto odlišné. Proto i následné léčení probíhá u každého jiným způsobem.

V této části práce budu vycházet především z knihy Matina Hajného, který ve své knize nabízí souhrn názorů a zkušeností odvozených z psychoterapeutické práce s rodinami dětí, které mají problémy především s užíváním drog. V jeho práci jsem po důkladném přečtení došla k závěru, že jsem si upřesnila některé své názory na toto téma a v některých jeho myšlenkách jsem své názory zase utvrdila. V této kapitole ale budu vycházet i z textu Ondřeje Berana, který se zabývá závislostí spíše z fenomenologického hlediska. Proto budu jeho myšlenky využívat v celé své práci a přikládat k nim i své vlastní názory.

Ve své první části diplomové práce zmíním také pojem akrasie/slabé vůle, který se závislostí zajisté souvisí, neboť ona slabost vůle je právě tím, co danou závislost spouští. V případě jedince, vlastnící silnou vůli, by ve většině případů, drogám, alkoholu nebo jiné závislosti nepodlehli. I když samozřejmě existují i výjimky, kdy daný jedinec podléhá drogám, protože ho takový stav baví a se svojí závislostí přestat nechce. Toto téma akrasie je však ve většině případů snadno zaměňováno s pojmem slabé vůle. Pokud hovoříme o pojmu akrasie, máme tím na mysli touhu, jež nedokáže jednající ovládnout. V druhém případě, tedy v případě slabé vůle, se jednající nedonutí udělat něco, co je nutné a co se od něho požaduje. Pojem akrasie se ale také snažil objasnit americký filosof Alfred Mele. Přičemž z jeho knih budu v této části práce vycházet.

Ve druhé kapitole se ve spojitosti se závislostí budu věnovat tématu rozumění. Neboť právě toto téma rozumění souvisí s tím, co děláme a jak jednáme. V tomto ohledu je pro nás podstatné jednání a konání závislého jedince, který užívá drogy z toho důvodu, že to dělat může. Tedy zda a jakým způsobem svému jednání a životu vůbec rozumí. K této problematice rozumění ve vztahu se závislostí mi budou nápomocné myšlenky Ondřeje Berana v propojení s Heideggerovým myšlením.

Ve třetí a zároveň poslední kapitole se budu soustředit na problém zodpovědnosti u závislých lidí. Nejprve se zaměřím na samotné vysvětlení pojmu zodpovědnost. To znamená, že vysvětlím, co zodpovědnost je a následně také povím, kde a za co zodpovědnost neseme. Nadále se budu ve vztahu závislost-zodpovědnost věnovat tomu, zda je závislý jedinec odpovědný za to, že se stal závislým. A následně, zda takovýto člověk nese zodpovědnost také za své činy. Neboť mnozí si neuvědomují, že co se týče problému závislosti, jedná se o psychické onemocnění. Zde budu opět využívat myšlenky Ondřeje Berana a Martina Hajného.

1. CO SE ROZUMÍ POD POJMEM ZÁVISLOST?

Závislost na drogách se stala nejvíce populární v druhé polovině dvacátého století, kde bylo mimo jiné také zjištěno, že drogy užívají stále mladší a mladší děti. Okolí se přirozeně začalo obávat, protože se přišlo na to, že se proti závislosti dá jen stěží bojovat. Problémy s chováním u závislých se sice léčit dají, a to za pomoci psychologů či psychiatrů, avšak byly zjištěny také zločinnosti spojené s výrobou a prodejem drog, a nové bylo i to, že adorace drog začala ovlivňovat a spoluvytvářet alternativní životní nálady a styly a našla přitom podporu ve filosofujících, politických a uměleckých teoriích. Začaly se dokonce vytvářet programové protestní proudy, a to zejména v průmyslově vyspělých zemích.¹

Jestliže bychom však chtěli dát obecnou definici závislosti, bylo by to dost problematické. Každá forma závislosti je totiž jiná, každý jedinec má také jiné projevy, příčiny a účinky, proto je třeba každou závislost posuzovat individuálně. Neboť jak tvrdí Karel Nešpor: „jednotlivé případy závislosti se navzájem podobají jako členové nějaké rodiny, těmto dvěma je společné spíše to, jiným dvěma zase ono,“² a nakonec dodává Hajný: „takže nakolik jsou následující poznámky formulovány obecně, vykreslují poněkud neskutečnou postavu „typického závislého“. Bezpochyby vyžaduje každý konkrétní případ specifický přístup jak v popisu, tak v terapii.“³

Otázkou však je, proč nelze závislost definovat obecně? Proč každá závislost neobsahuje stejné rysy? Odpovědi však může být několik. Pokusme se najít odpověď v následujících částech. Poté, co v podkapitole 1.1 probereme různé příklady závislostí, se v podkapitole 1.2 budeme zabývat příčinami závislosti, které na samotné příklady navazují. I zde závislost nemá jednu jedinou příčinu, která by byla platná pro všechny stejně. Příčin je neskutečně mnoho a u různých lidí převažují zase různé. Proto zde budu jmenovat především obecné a nejčastější příčiny závislosti.

Ovšem s příčinami závislosti zajisté souvisí i každodennost člověka. Proto v podkapitole 1.3 budu rozebírat téma každodennosti u závislého jedince. Neboť jejich podstata dne a života vůbec spočívá v jiných prioritách, než u „normálního“ člověka. Lidé považují za normální, že chodí do školy, do zaměstnání, žijí ve spořádané rodině, mají své

---

¹ Kolektiv autorů, *Mládež – drogy – společnost*, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 1997, s. 15.

² Nešpor, Karel, *Návykové chování a závislost*, Portál, Praha, 2000, s. 14, 26.

³ Hajný, Martin, *O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace*, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 11, s. 79.

záliby a řeší běžné problémy. Avšak závislí nad těmito životními situacemi vůbec nepřemýšlí. Řeší pouze to, jak si obstarat drogu a kde na ni sehnat peníze. To znamená, že řeší pouze aktuální okamžik a žijí ze dne na den. Proto ve své práci budu řešit tuto každodennost závislého jedince a následně její důsledky.

S každodenností závislého jedince souvisí i umět rozlišovat mezi tím, co je a co není správné. Proto se touto problematikou budu následně zabývat v další podkapitole. Závislí totiž nerozlišují mezi tím, co „správné“ je a co „nesprávné“ není. Je tedy nutné, aby se toto rozdělování při své léčbě naučili. O tom, zda závislá osoba ví nebo neví, co je správné a zda poté jedná správně či ne, záleží, podle mého názoru, na tom, jak je taková osoba psychicky silná. A následně podle psychické síly, jakou má vůli. Pokud hovoříme o silné osobnosti, tak ve většině případů si dokáže svůj problém připustit za mnohem kratší dobu, než osoba psychicky slabší, jež se danému problému poddává. Poté logicky osoba psychicky odolnější bude vlastnit silnou vůli a bude mít tedy větší šanci na své uzdravení. Neboť u závislých osob je nejdůležitější úsilí, které vyplývá ze silné vůle jedince. Člověk se slabou vůlí to bude mít naopak mnohem složitější.

Ale aby se závislý člověk naučil rozdělovat to, co je a není správné, musí se při svém léčení naučit také pravidlům a určitému řádu. S tímto problémem souvisí má další podkapitola. Vždyť i v normálním životě se všichni řídíme určitými pravidly. Chodíme do zaměstnání, do školy, staráme se o svoji rodinu a snažíme se být slušnými lidmi. Toto všechno jsou nepsaná pravidla, která se pro nás stávají samozřejmostí. Ovšem nikoli pro závislého. Naučit závislého pravidlům každodenního života je prvním krokem k jeho uzdravení.

Ale nejen pravidla a řád jsou pro závislého důležitou složkou k jeho uzdravení. V další řadě je to také zájem. Problematiku zájmu proto řeším v podkapitole 1.6. Myslím tím zde zájem na samotném uzdravení závislého jedince. A ve druhé řadě také zájem, kterým se bude daná osoba zabývat. Je totiž důležité, aby měl takto závislý člověk nějaký koníček, o něco se zajímal a něco zajímavého konal. Neboť do poslední chvíle byla jeho zájmem pouze droga nebo alkohol.

V poslední podkapitole rozeberu pojem akrasie a slabé vůle, neboť tato problematika se závislostí také souvisí. Což si v této kapitole předvedeme. Ale podstatnou složkou kapitoly bude také odlišit pojem akrasie od pojmu slabé vůle. Neboť tyto dva pojmy jsou ve většině případů snadno zaměňovány. Pokud hovoříme o pojmu akrasie, máme tím na

mysli touhu, jež nedokáže jednající ovládnout. V druhém případě, tedy v případě slabé vůle, se jednající nedonutí udělat něco, co je nutné a co se od něho požaduje. U závislých jedinců existuje, na druhé straně, i vůle silná. V tomto případě můžeme mluvit o lidech, kteří najednou zjistí, že ztratili víc, než zamýšleli a uvědomí si, že účinky drogy jsou méně než to, oč by ještě přišli. Tito jedinci vlastní tak silnou vůli, že se dokážou vzdát těch příjemných stránek drogového života a s ním souvisejících stavů, které na droze zažívají. Takovýmto podstatným krokem projeví svoji sílu, a to především v silné vůli a silné psychice a také projeví schopnost, která závislému jedinci již schází. V této situaci hraje významnou roli i rodina a blízcí přátelé. „Při hodnocení závislosti je třeba hodnotit i ostatní. Těžko opustí sedmnáctiletá dívka pervitin a partu kolem něj, když dobře ví, že nepříznivé důsledky, které jí hrozí, za ní někdo nakonec vyřeší. Rodiče zaplatí dluhy, uhladí problém s policií a své rozhodnutí vyhodit ji z domova změní poté, co jim zavolá rozhořčená babička.“⁴

Co se týče závislosti samé, u závislého jedince je důležité zjistit, proč se takový člověk stal závislým. Co ho k tomu vedlo. Zda měl nějaké osobní problémy, nebo to byly problémy psychické, anebo začal být na něčem závislý pouze ze zvědavosti. Dále v případě, že už je jedinec závislý, jsou podstatné projevy oné závislosti. U každého se ukazují jiným způsobem. A nakonec další důležitou složkou, která je také u každého odlišná, je léčení závislých. Všichni tito jedinci se nedají léčit stejně. Každý z nich prožívá léčbu jinak, kdy někdo vlastní silnou vůli, protože se uzdravit opravdu chce, ale někdo naopak tak silnou vůli nemá, tudíž mu jeho léčení nejde tak snadno. Samozřejmě takové léčení má ještě řadu dalších faktorů, jako jsou snaha, úsilí, řád, pravidla, ale jsou tu i takzvané „spouštěče“, kterým se daný jedinec neubrání. K těmto všem otázníkům se vrátíme v této kapitole.

1.1 PŘÍKLADY ZÁVISLOSTI

Závislostí je neskutečně mnoho, proto je důležité od sebe odlišovat ty, které jsou závažné méně a které zase více. Pokud jde o ty více závažné, mám tím na mysli závislost především na drogách, alkoholu, gamblerství nebo závislost na antidepresivech. V této oblasti závislostí je léčba nezbytně nutná. Tito lidé mají narušenou svoji psychiku, a proto nad nimi

---

⁴ Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 2, s. 6.

musí být v případě léčby doktorský nebo terapeutický dohled. Jak už jsem totiž zmínila, jedná se o druh onemocnění, proto by si takto nemocní lidé sami pomoci nedokázali.

Na základě mé stáže v psychiatrické léčebně jsem zjistila, že co se týče užívání drog, tak zde hovoříme především o mladých lidech nebo ještě mnohem hůře, o dospívajících dětech. Bohužel jsou to především děti ve věku třinácti až patnácti let, které s drogami začínají. Mezi nejrozšířenější drogy v naší republice patří určitě marihuana, pervitin a pak také heroin. Pro hodně mladé lidmi je zřejmě nejpoblíbenější ona marihuana, se kterou tito mladí lidé začínají především experimentovat. Užívají ji pro momentální chvilky a účely, aby se pobavili. Nejprve tedy užívají tuto látku za účelem nějaké zkoušky, ze zvědavosti, možná i proto, aby lépe zapadli do party, ale v případě zalíbení této drogy pokračují v užívání dále. Neboť se po požití baví, což je pro mládež v tomto věku podstatnou složkou. Co může následovat potom, tím se už nezabývají. Marihuana je totiž prvním krokem k vytvoření si závislosti na drogách. Je tedy pouze otázkou času, kdy takovéto lidi přestane marihuana a její účinky bavit a začne je nudit, a poté se uchýlí, ve většině případů, k pervitinu.

K závislosti samé se tedy jedinec dostává většinou přes pouhé experimentování a až poté následuje pravidelné užívání drog. Většina lidí trpí závislostí v chronické podobě, kdy po obdobích abstinence opět upadají do návyku. Málokdy se stává, že by se závislý člověk hned po první zkoušce abstinence ke svému návyku nevrátil. Na opravdu samém začátku je dotyčný schopen kontrolovat to, co dělá – ale poté to většinou nedělá natolik, aby s tím pak přestal. A to především v případě, že má takováto osoba důvody pro další užívání. Důvodů, proč nepřestat s tím, co jedinec dělá, je mnoho. Důvody to mohou být hlavně osobní rázu. Pak ale i nuda, a to především u mladých dospívajících lidí, stres, tlak vrstevníků, nemoc a mnoho dalších důvodů. Po nějakém čase už není takovýto jedinec schopný své užívání kontrolovat a kromě fyzické závislosti se i jeho životní styl mění natolik, že není schopen se závislosti vzdát a poddává se jí.

Experimentování je tedy prvním krokem ke zmiňované závislosti. Marihuanou se totiž na malý okamžik pobaví a zasmějí, ale pervitin jim už otevírá zcela jiné dveře. Jsou to dveře do světa euforie, hyperaktivity, zrychleného myšlení a řeči v případě užití drogy, ale na druhé straně to jsou dveře do světa nespavosti, nechutenství, agresivity, depresí, srdečních obtíží, zhoršené koncentrace a paměti a zejména do světa velmi špatné psychiky. A to vše v případě takzvaného „dojezdu“, kdy vyprchává účinek drogy. Pervitin je známý pro svůj stimulační efekt, proto se setkáváme s tím, že ho užívají i manažeři na velmi vysokých

postech. Člověk při jeho užívání dokáže nespát až týden. Překonává tím tedy svoji únavu, bolest a spánek, neboť onen pocit euforie všechny tyto věci překonává. Člověk je tedy „nabuzený“ a nedokáže ho nic zastavit. Ale v případě vyprchání účinku přichází dojezd, který buď daná osoba překoná tím, že si buď vezme další dávku, nebo prospí třeba tři dny nepřetržitě, a to bez jídla a pití. Tato droga tedy v jednom okamžiku dává hodně, ale vzápětí bere ještě více.⁵

Avšak co se týče heroínu, jsou účinky úplně jiné. K heroínu se uchylují hlavně lidé, kteří už jsou dlouhodobě závislí především na pervitinu. Po pervitinu trpí nespavostí, kdežto heroín je označován za analgetikum, neboť se vyznačuje tlumivými účinky a patří tak do skupiny opiátů. „Heroin vyvolává rovněž euforii, která ale není spojena s aktivitou a povzbuzením, má spíše tlumivý charakter, stav, ve kterém je dotyčný více ve svém vlastním světě než uživatel pervitinu, který je značně komunikativní. Toxikomané líčí své zážitky jako s ničím nesrovnatelnou slast, radost a pohodu, která stojí za všechny negativní důsledky užívání.“⁶

Další, nejvíce probíranou závislostí, je určitě alkoholismus, který je význačný především u skupiny lidí mezi 40-55 lety. Tato skupina závislých jedinců se uchyluje k alkoholu hlavně kvůli psychickým problémům. Jsou to většinou osoby psychicky slabší a nedokážou své problémy řešit jiným způsobem, než s lahví alkoholu, která jim, stejně jako drogy, umožňuje únik od světa plných problémů do světa bez starostí. Je ale také všeobecně známé, že alkoholismu podléhají i nadprůměrně inteligentní lidé, kteří nedokážou se svojí přemírou inteligence pracovat, a vše, co dělají, považují za nudné. Další skupinou jsou zajisté lékaři, a to zejména chirurgové nebo záchranáři. Celý den jsou vystavováni vysokému tlaku psychické zátěže. Proto si ulevují právě v alkoholu, který jim pomáhá na vše zapomenout. Ovšem není to žádné východisko.⁷

Pak je tu ale další skupina závislých, která se propojuje s dalším druhem závislosti. Mám tím na mysli závislost na alkoholu s propojením závislosti na herních automatech. Gamblerství je další druh závislosti a další únik od „normálního“ světa. Cestou ke gamblerství je velmi častým spouštěčem právě alkohol, který vede jedince k herním

---

⁵ Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 3, s. 7.

⁶ Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 3, s. 10.

⁷ Informace zjištěné na základě mé stáže v psychiatrické léčebně v Nechanicích.

automatům. Ano, samozřejmě, že tam hrají další roli i vidina peněz nebo problémy doma, což se tedy také počítá za další únik. Ale ve většině případů jedinec míří k herním automatům právě pod vlivem alkoholu.⁸

Ondřej Beran ve svém článku zmiňuje druhy závislostí, které nevyvolávají pouze drogy, alkohol nebo gamblerství. Jedná se o ritualizované a mechanické činnosti. V této souvislosti zde hovoří například o sběratelství, které může daného člověka připravit o spousty peněz a „vyřídít“ člověka i sociálně stejně jako drogy. Jako další příklad zde uvádí popkulturní eskapismus, což je potřeba člověka unikat do fikčních světů. Tito lidé pak mají problém navrátit se zpět do normálního světa skutečných lidí a věcí. Nebo to může být i závislost na počítačových hrách či play stationu nebo dokonce závislost na Facebooku. I když se nám tyto příklady závislosti mohou zdát směšné v porovnání se závislostmi na drogách nebo alkoholu, tak i přesto se jedná o podněty a vztahy obdobného druhu, jako jsou závislosti klinické. Nesmíme však opomenout to, že „návykový typ chování a vztah k okolnímu světu není něčím specificky spjatým pouze s návykovými látkami jako svým předmětem, nýbrž je za určitých podmínek lidem vlastní jako je jistá jejich bytostná možnost.“⁹ Přesto tyto druhy závislosti můžeme označit za menší zlo. Ve své práci se proto budu zabývat jedinci, kteří jsou závislí především na drogách.

1.2 PŘÍČINY ZÁVISLOSTI

Abychom mohli lépe pochopit problém závislosti, je potřeba zaměřit se také na to, co samotnou závislost způsobuje. To znamená, zjistit, jaké jsou její příčiny a co tyto jedince k užívání vede. Proto zde uvedu několik takových nejběžnějších příkladů. Budu vycházet z myšlenek Martina Hajného, které doplním svými názory.

Pro začátek je důležité si upřesnit jeden podstatný fakt. Myslím tím takový fakt, že pokud hovoříme o užívání drog, alkoholu nebo o závislosti na herních automatech, nemají tyto závislosti pouze jednu jedinou příčinu, jež by byla platná pro všechny, kdo s užíváním drog nebo jinou závislostí začíná. Příčin je neskutečně mnoho a u různých lidí převažují zase

---

⁸ Informace zjištěné na základě mé stáže v psychiatrické léčebně v Nechanicích.

⁹ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 86.

různé. Ovšem existují obecné příčiny, které jsou nejtypičtější a také nejčastější pro vznik závislosti.¹⁰

Jednou z častých příčin závislosti, zejména na drogách, bývá ten fakt, že drogy jsou označovány za zakázané a nelegální drogy, tudíž se stávají něčím lákavým.¹¹ Můžeme to srovnat například i s cigaretami nebo s alkoholem. Vždyť tyto dvě věci jsou také povolené k užívání až od osmnácti let a přitom vidáme nezletilé děti, které jsou opilé nebo drží v ruce cigaretu. A je to hlavně z toho důvodu, že je láká něco, co je pro ně zakázané. Vždyť přece zakázané ovoce chutná nejlépe. S tím souvisí také další příčina, neboť jestliže jsou drogy zakázané, můžeme je považovat za něco tajemného, nepoznaného, exotického, a zkrátka za něco nového. Tudíž tu mluvíme také o dalším lákadlu. Co je zakázané, je tajemné, a nutí nás to vyzkoušet. Ale v případě drog není tajemné pouze to zakázané, ale také samotné účinky drogy v nás vyvolávají něco nepoznaného. Nevíme, co si pod těmito účinky drogy představit, co to v nás vyvolá za emoce a za stavy. Jak se budeme vůbec chovat a jak jednat. Toto všechno si totiž můžeme pouze představovat, dokud drogu nevyzkoušíme. To znamená, že i samotné představy jsou pro někoho dost lákavé.

Mezi další příčiny užívání drog a dalších závislostí patří určitě parta kamarádů, ve které se jedinec nachází.¹² Mnohdy totiž samotná parta kamarádů dotlačí onoho člověka k drogám. Takovýto jedinec, především dítě nebo dospívající, se chce přizpůsobit dané partě a chce se s ní ztotožnit. Nechce zůstat pozadu, aby se mu ostatní neposmívali. A hlavním důvodem, proč v takové partě drogu vyzkouší, je, že se nechce před kamarády „ztrapnit“. Proto je ochotný pro začlenění do party drogu vyzkoušet. Tato příčina může mnohdy souviset i s tím, v jaké aktuální situaci se daný jedinec právě nachází. Možná má nějaké problémy doma nebo ve škole a droga mu tímto způsobem může pomoci utéct od problémů nebo může uspokojit aktuální potřeby dítěte. Jako jsou potřeby zapomenout, uvolnit se, necítit, komunikovat nebo prosadit se. Nicméně tento únik a uspokojení není napořád. Je to pouze momentální, což si daný jedinec v tu chvíli nepřipouští nebo i neuvědomuje.

A právě experimentování a riskování patří k samotnému pojmu dospívání. „Mnoho dospívajících zkouší nové věci a chování, aby zjistili – nebo ostatním dokázali - kdo

---

¹⁰ Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 1, s. 2.

¹¹ Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 1, s. 2.

¹² Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 1, s. 2.

vlastně jsou, co nechtějí a chtějí. A probíhá to obvykle v tomto pořadí – nejdřív si ujasňují, co nechtějí a odmítají - teprve pak začnou přicházet na to, co chtějí. Anebo ještě jinak – zkusí si různé věci, aby si mohli uvědomit, kým nebudou a kým budou.¹³ Experimentování s omamnými látkami je v této souvislosti do určité míry pouze dalším novým způsobem, jak na sebe upozornit, jak v tomto věku vzdorovat nebo jak se předvést před kamarády. A stejně tak, jak k tomuto stylu života dítě přišlo, tak jej stejně rychle nebo po určité době může přirozeně opustit. Je tedy dobré vědět, že takovýchto případů, kdy se jednalo pouze o experimentování a poté následovalo opuštění od tohoto experimentování, je mnoho. Což dává rodičům nějakou naději, pokud se právě v takovéto situaci nachází. Ale na druhé straně to neznamená, že bychom měli přestat sledovat míru, kterou takové experimentování a jeho důsledky obnášejí.

Podle výzkumných studií začínají děti s experimentováním s drogami již okolo dvanáctého a třináctého roku. Velmi často tyto děti přecházejí od užívání legálních drog, jako jsou alkohol nebo tabák, k nelegálním drogám, jako jsou marihuana, pervitin nebo heroin. Ve většině případů zaujímá své prvenství marihuana a až později děti přechází na tvrdší drogy. Toto pořadí v užívání zcela odpovídá míře, do jaké jsou jednotlivé drogy u nás kulturně a sociálně tolerovány: tabák-alkohol-marihuana...¹⁴

Velmi často narážíme právě na diskuze o tom, že experimentování s marihuanou vede k dalšímu užívání tvrdých drog. Podle Martina Hajného jde ve skutečnosti o čistě teoretické dilema. „To, že v minulosti uživatelů heroinu a pervitinu můžeme najít většinu těch, kteří někdy kouřili marihuanu, nevypovídá ještě o tom, že kouření marihuany vede k závislosti na tvrdých drogách.“¹⁵ Ale následně dodává, že „lze poměrně s jistotou předpokládat, že člověk, který žije v podmínkách, kde se pravidelně užívají drogy ke změně vědomí (například alkoholik, matka zneužívající léky, parta kuřáků marihuany atd.), bude mít větší tendenci drogy užívat. A to buď, protože návykové chování napodobuje – snaží se

---

¹³ Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 1, s. 2.

¹⁴ Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 1, s. 3.

¹⁵ Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 1, s. 3.

s ostatními ztotožnit, nebo je užívá k tomu, aby “řešilo” citové problémy, které život v takové rodině přináší.¹⁶

Co se týče účinků marihuany nebo alkoholu, jsou podle Martina Hajného skutečné a citelné. A jestliže tyto účinky budou zapadat do momentálních potřeb daného člověka, můžeme předpokládat, že bude vůči ostatním drogám více zranitelný. Tudíž zde se právě nachází větší riziko podlehnutí tvrdým drogám.

Martin Hajný poté nadále uvádí rizika počátečního experimentování, která jsou opravdu značná. Dítě nemusí dobře znát účinky, množství a kvalitu drogy, a to v případě, ať už se jedná o alkohol, marihuanu nebo pervitin. Proto pak snadno může dojít i k předávkování. Účinky většiny látek spočívají mimo jiné v momentální změně vnímání, myšlení a citění. Velmi často se tak stává, že daní jedinci vyzkouší novou drogu pouze jednou a následně to okamžitě vede k opakování takového užívání. Návyk tedy může nastat ihned. Navíc v případě, kdy se do takového experimentu připojí ještě aktuální stav užívajícího. Například to může být dívka, která je osamělá a uzavřená a je po rozchodu s chlapcem. Trpí tak pocity nepochopení ze strany svého okolí. Následně se k tomu případně přidají i další neúspěchy a náhle se může ocitnout ve vysoce rizikové situaci. Poté takovýto případný experiment s drogou jí právě může nabídnout zdánlivou cestu z nepříjemných pocitů ven.

Avšak prvním zdrojem drogy bývá nejčastěji nějaký známý, přítel, spolužák nebo i partner. Velmi málo se setkáme se skutečným dealerem, tedy pouličním prodejcem drog. Ti se na veřejnosti jen tak neukazují. Znamenalo by to pro ně velké ohrožení, neboť nikdy skutečně nevědí, komu drogu nabídnou. Proto se většinou jedinec začínající na droze dostane k oné látce přes někoho, koho zná a až poté se následně dostává k onomu dealerovi, kde už si pak drogy kupuje sám. Ale nejsou to pouze drogy, které mohou ohrozit člověka na zdraví. Pro takové ohrožení života je velmi nebezpečné i užívání legálních drog. A to například, když řídíme auto nebo motocykl pod vlivem alkoholu. Takového přečinu se právě dopouštějí obzvláště mladí a nerozvážní lidé, kteří jsou ještě navíc nezkušenými řidiči a kteří také dosud neznají účinky alkoholu, obzvláště „za volantem“, což představuje obrovské nebezpečí jak pro ostatní lidi, tak i pro ně samotné.¹⁷

---

¹⁶ Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 1, s. 3.

¹⁷ Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 1, s. 3.

Nikdo nikdy nemůže s jistotou říci, zda se on nebo někdo jiný stane závislým, jestliže již začal drogy užívat. Každý to vnímá naprosto jiným způsobem. Většina těch, kteří užívají drogy, jsou přesvědčeni o tom, že závislí nejsou. Tvrdí, že “to mají pod kontrolou”. Je tedy jen opravdu málo těch, kteří si svůj problém dokážou přiznat. Mnohdy si ho přiznají až, když je pozdě. Tedy poté, co jejich léčení a odvykání si na danou látku nepůjde snadno. Čeká je pak velký boj, který není jednoduché vyhrát. Na druhé straně ale existují takoví lidé, kteří skončí se svým experimentováním již po prvním nebo třetím pokusu užití drogy. Ovšem zde hovoříme opravdu o menšině. A další skupinou jsou tu lidé, kteří užívají drogy celý život v míře, jež jim nečiní větší obtíže, než někomu jinému jedno nedělní pivo. I v tomto případě mluvíme bohužel o menšině. Neboť většina užívajících si myslí, že jsou to právě oni, kterých se toto týká. Že to jsou oni, kteří mají vše „pod kontrolou“ a užívají drogy v takové míře, že na ni nejsou závislí.¹⁸

Nejvíce ohroženou skupinou jsou však ti, kteří nemohou prožít to, co jim účinky drogy poskytují, jinak, tedy bez drogy. Takové účinky drogy a následný stav, jež jim droga umožňuje, tyto lidi baví. Neznají jiný druh zábavy, který by jim mohl přinést to samé. Takoví jedinci se drogy jen obtížně vzdávají. Další rizikovou skupinou jsou ti, kteří se pohybují mezi lidmi, kde se drogy užívají běžně. A dokonce je mezi těmito lidmi užívání drog přímo oceňováno. Zde je pak malý krůček k tomu, aby i jedinec neužívající drogy v takovéto partě s užíváním začal. V dnešní době ovšem velká část mladé populace splňuje právě obecné podmínky rizika užívání drog. Mám tím na mysli zejména nudu, problémy s dospíváním, rozšířené užívání drog mezi dospívajícími, nezáměr o nějaké koníčky apod. Proto je potřeba tu zmínit samotné rodiče, kteří právě mohou přispět takovým dílem, který se týká rodiny a jejich úkolů. To znamená, že se začnou svým dětem více věnovat. A to nejen svým časem, ale i svojí láskou, důvěrou, nasloucháním a svojí trpělivostí. Neboť „dítě se musí v rodině cítit dostatečně jistě, aby mohlo rodiče opustit, aniž by definitivně ztratilo je nebo sebe“¹⁹.

Ze závislosti také plyne, podle Martina Hajného, spousta faktorů, které ovlivňují život člověka. Zajisté jsou to zdravotní problémy, které způsobuje nadměrné užívání nějaké drogy, dále jsou to sociální obtíže, to znamená, že člověk závislý na nějaké droze ztrácí rodinu, mnohdy způsobí, ač nevědomky, rozpad rodiny, ale i rozpad mezilidských vztahů.

---

¹⁸ Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 1, s. 4.

¹⁹ Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 1, s. 4.

Tito lidé se nedokážou „normálně bavit“ bez užití nějaké drogy. A poté také přicházejí problémy finanční a také osobní. To znamená, že tito lidé nemyslí na nic jiného než na drogu a nedokážou se zabavit něčím jiným. Ztrácí samozřejmě svoji sebeúctu.

Závislost s sebou přináší samozřejmě i změnu chování, která způsobuje změnu života závislého i změnu života v jeho rodině. A takováto změna s sebou nese problémy, které se projevují jak u něho samotného, tak právě i u jeho rodiny a blízkých. Tento člověk začíná mít postupem času potíže v zaměstnání, studiu, rodině či partnerských vztazích. Nejvíce řeší nedostatek peněz. Odtud poté začínají další problémy, jako jsou krádeže v rodině nebo u svých přátel. Proto potom někdy zaznamená i nechtěnou změnu přátel a známých v jejich chování. Nadále se u závislého projevují i zdravotní důsledky, které jsou jak fyzické, tak psychické. Proto někdy můžeme závislého poznat i podle toho, jak vypadá. Jestliže nadále pokračuje v užívání drogy i přes to, že vidí jednoznačně nepříznivé důsledky svého chování, rozumí souvislosti mezi drogou a těmito problémy a poté můžeme hovořit o tom, že splnil kritérium závislosti.

1.3 KAŽDODENNOST ZÁVISLOSTI

Jakým způsobem vlastně probíhá běžný den u závislého člověka? Jaké jsou jeho priority? A má vůbec nějaké zásady, kterými se řídí? I takovéto otázky jsou důležité pro lepší nahlédnutí a objasnění této problematiky. Proto se v této kapitole zaměřím na každodennost závislého jedince. Tedy, jak se život a myšlení takového jedince liší od člověka, který závislý není a žije běžným životem.

Podle Ondřeje Berana závislý žije ve „světě“, ve kterém řeší pouze to, jak si drogu opatřit, kde na ni vezme peníze a pak jak ji užít. Ovšem to, že takovýto člověk neřeší nic jiného než jak získat drogu, ho nevyvazuje z normálního praktického života. Lidé považují za normální, že chodí do školy, do zaměstnání, žijí ve spořádané rodině, mají své záliby, řeší běžné problémy, každý měsíc platí elektřinu, plyn a vodu, někdo i nájem nebo hypotéku, zajímají se o své finance apod., zkrátka žijí normálním životem. I závislí jsou jakoby vrženi na nějaké takové místo, že musí řešit problémy, o kterých si myslí, že jsou pro ně důležité. Ovšem u těchto lidí to funguje jinak, oni se pouze jaksi udržují na tomto světě, neřeší, co bude dál, co bude v budoucnu. „Řešit jejich problémy“ znamená to, že řeší pouze a

jenom aktuální okamžik, kdy potřebují sehnat drogu, ale zítřek naprosto vypouštějí. „Závislý člověk sám možnosti, které před ním jsou, nerozkrývá, nevyhledává, ani si z nich nevybírání, pouze „jde s sebou“, tj. využívá toho, že některé tyto volby se činí „samy“, jsou mu připsány, aniž by to od něho vyžadovalo angažmá.“²⁰ To znamená, že tito lidé žijí ze dne na den. Neřeší, co bude zítra, neřeší, že mají jít do zaměstnání nebo do školy anebo co budou jíst. Čekají, že to za ně někdo vyřeší.

Podle Ondřeje Berana je tedy nutné začít od takovéto každodennosti člověka. Neboť v té každodennosti jsou člověku již veškeré způsoby chování dány jeho současníky, jejich názory a předsudky. „Možnosti člověka jsou tím, k čemu se vztahuje, o čem je již rozhodnut, když sebe sama ztrácí, nebo sebe sama nalézání. Je tím, jak uchopí svou časovost, jak se vztahuje ke svým možnostem ve světě, kde se oddává každodennosti a utíká před budoucností, před smrtí.“²¹ Podle Heideggera se člověk sám v sobě ztrácí, když jde proti svému svědomí. Svědomí ho vybízí, aby se vydal tím správným směrem, ale závislý člověk se proti svému svědomí vzpouzí. Proto se zde objevují pocity úzkosti, které odhalují nicotu nezajištěného bytí. Avšak konečná bytost nemůže ve svém životě realizovat nekonečné možnosti. Je tu tedy nutné vystoupení člověka ze zajištěnosti, což znamená nějaké vybočení z řádu, z navyklého chodu věcí. A to kupříkladu tím, že stane tváří v tvář vlastní smrti. A právě v tomto okamžiku se dotýká možnosti uvědomit si sebe sama jakožto odhodlaný předběh. Ve chvíli připuštění si konečnosti, nastává osvobození z věčnosti a návrat k sobě samému. Člověk začne jiným způsobem porozumět světu. Z té neautentické existence je člověk schopen vystoupit, avšak sebeodcizený jedinec musí nejdříve projít zážitkem hlubokého otřesu, jež je nesen úzkostí.²² Úzkost je „ontologická dimenze zasahující celou bytost – a bez ní není lidské existence. Vyznačuje se tím, že je neurčitá, nevíme, odkud pochází, neznáme její původ. Přepadá nás nečekaně a proměňuje veškerý dosavadní život v zajištěnosti a v jistotách tak, že se nejen necítíme dobře, ale vše nám náhle připadá cizí, nespolehlivé. Veškeré dosavadní konání ztrácí smysl. Bez opory staneme tváří v tvář nicotě.“²³ V pocitech úzkosti a nicoty překračujeme předmětnost a objevujeme se v nové volbě, což nás vrhá k vlastní budoucnosti. To tedy znamená, že si uvědomujeme vlastní smrt jako konec všech možností. „Ale teprve v odhodlaném předběhu (Vorlauf) se člověk stává

---

²⁰ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 90.

²¹ Kolektiv autorů, *Mládež – drogy – společnost*, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 1997, s. 20.

²² Kolektiv autorů, *Mládež – drogy – společnost*, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 1997, s. 20.

²³ Kolektiv autorů, *Mládež – drogy – společnost*, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 1997, s. 20, 21.

skutečnou, celistvou a nerozptýlenou osobou, která si otevřela porozumění své konečnosti i světu.²⁴

Podle Ondřeje Berana se však většinou závislý člověk snaží minimálně v tomto praktickém ohledu, tedy v takovém ohledu, aby vedl normální život. Závislému jsou nabídnuty nějaké možnosti, které třeba přijímá, ale více se musí snažit ostatní, neboť už větší úsilí nevynaloží. Takže pro příklad, člověk závislý na drogách sice do školy půjde, pokud na něho někdo „zatlačí“, ale ve většině případů se už musí snažit ostatní v tom, že tam daného odvezou, aby tam vůbec došel. Pokud by se měl jedinec dopravit, ať už do školy nebo do zaměstnání, sám a dělat to takto dlouhodobě, tak selže a už mnohdy nepřijde ani druhý den. A toto je možná chyba rodičů. Neboť „výchova dětí je činnost, při níž musíme obětovat čas, abychom ho získali (Rousseau).“²⁵

Musím si tedy položit otázku, proč se najednou začnou rodiče tak přehnaným způsobem starat o své děti, když zjistí, že jsou závislí na drogách? Podle rodinných osobních zkušeností se v první chvíli domnívají, že jim takto pomohou. Nevědí, jak se mají zachovat, proto se snaží svému dítěti pomoci tím, že ho budou vozit do školy, shánět mu nějaké zájmy, budou se mu více věnovat, ale není právě tohle špatně? Není lepší své děti nechat spadnout až na samotné dno, aby si samy uvědomily své chyby? Rodiče si totiž mnohdy neuvědomují, že je chyba právě v nich samých. Jsou přeci prvními, od kterých se dítě učí, jak se má chovat, myslet, cítit, vztahovat se k sobě samému, k druhým a ke světu vůbec.

Vždyť život dítěte bude tím komplikovanější, čím ranější bylo poškození, ke kterému u jedince došlo. Pokud rodiče v něčem ztroskotávají, odrazí se to ve většině případů na jejich dětech úplně stejným způsobem, nevěří svým vlastním schopnostem ani možnostem. Pokud jsou děti špatně připraveny čelit zklamáním a stresům, projeví se to později odmítnutím přijmout odpovědnost za své činy a začnou se vyhýbat situacím, které se jim budou zdát i trochu stresující. Dospělí svým rozhodnutím čelí, řeší dané situace, i když jsou pro ně nepříjemné. Ale pak je tu strach při rozhodování, úzkost, neochota, které plynou z toho, v jakém prostředí jedinec vyrůstal, jak byl vychováván. Jedinec se nedokáže vnitřně vyrovnat jak s neúspěchem, tak se společenským odmítnutím. A z toho se právě stávají předpoklady pro vznik závislosti.²⁶

---

²⁴ Kolektiv autorů, *Mládež – drogy – společnost*, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 1997, s. 21.

²⁵ Citáty, aforismy, sentence... *Malý orloj moudrosti a bláznovství*, uspořádal Martin Frank, Levné knihy, a. s., Praha, 2010, s. 169.

²⁶ Kolektiv autorů, *Mládež – drogy – společnost*, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 1997, s. 21.

Závislí jedinci neužívají drogy pouze pro uspokojení svých potřeb, nýbrž proto, že se cítí být frustrovaní. Neboť rozpor mezi principem slasti a principem reality lze upravit účinkem omamné látky. Jestliže se tedy jedinci nedokážou vyrovnat se svými problémy a řešit je, stane se pro ně droga příliš důležitou složkou života. Ale ohrožení drogami se netýká pouze dětí, které vyrůstaly v dysfunkčních rodinách, ale také dětí, které byly až moc opečovávané svými rodiči. Rodiče si mnohdy myslí, že musí dítě ochránit od nároků okolního světa. Proto své potomky nezatěžují požadavky disciplíny a důsledností. Nedokážou jim odříci to, po čem touží. Je proto až příliš důležité říci dítěti to slovíčko „ne“, které je připraví na dospělý a zodpovědný život. Nicméně o tom svědčí tento text.

„Tam...kde matka velmi výrazně překypuje přehnanou něžností a dítěti zprostředkovává dojem, že spolupracovat (v rovině chování, v myšlení i činech, ale také v řeči) je zbytečné, bude mít dítě spíše sklon k tomu, aby se rozvíjelo parazitním (vykořisťujícím) směrem a aby očekávalo všechno od druhých. Bude se ustavičně cpát do centra pozornosti a snažit se o to, aby mu ostatní sloužili....“²⁷ Zde se právě projevuje ona přehnaná ochrana matky pro dítě. Matka dělá vše za dítě a nenechá ho samostatně fungovat. Což je právě špatně.

Text nadále pokračuje tím, že dítě v sobě, „...rozvine egoistické tendence a bude si myslet, že má právo podrobovat si druhé, že ho musí druzí pořád hýčkat, bude mít sklon jen brát a nic nedávat. Jeden dva roky takového tréninku stačí, aby bylo veta po vývoji pocitu sounáležitosti a tendenci spolupracovat. Jednou, když se budou chtít opřít o druhé, jindy, když si je budou chtít podmanit, narazí takoví jedinci velice brzy na nepřekonatelný odpor okolního světa, který vyžaduje sounáležitost a spolupráci...“²⁸ Tento úryvek právě naznačuje to, že dítě dostane vždy to, co chce. Rodiče mu nejsou schopni nic odepřít. Proto je logicky na takovéto chování zvyklý a bude tak očekávat toto chování nejen od svých rodičů. Tito lidé pak přicházejí o přátele a zůstávají sami, protože jsou zvyklí na to, že s nimi bude každý ve všem souhlasit a bude vše „po jejich“. Tito lidé dostávají vše, co chtějí. Což platí i v případě finanční stránky. Proto se nemůžeme divit tomu, že se takovíto jedinci uchylují k drogám, neboť drogy stojí peníze a jim peníze nechybí.

Úryvek textu končí tím, že přicházejí následně o iluze a obviňují druhé „...a principiálně pak vidí v životě jenom nepřátelství. Z jejich otázek zní pesimismus. Pakliže se

---

²⁷ Adler, Alfred, Smysl života, Práh, Praha, 1995, s. 68 -69.

²⁸ Adler, Alfred, Smysl života, Práh, Praha, 1995, s. 68 -69.

podvolí legitimním požadavkům aktivní ideje sounáležitosti, pak jen ze strachu, že srážka s okolním světem by je vrhla zpět. Bojí se trestu. Postaveni před otázku pospolitosti, práce, lásky nedokážou si najít cestu sociálního zájmu, utrpí šok, jeho následky prožijí tělesně i duševně a vyrazí na ústup ještě dříve než (nebo poté, co) utrpěli zcela logickou porážku. Pořád se však drží svého postoje, na který jsou zvyklí od dětství, a jsou přesvědčeni, že se jim stala křivda.²⁹ Těmto lidem se tedy nesmí říct něco, co nechtějí sami slyšet. Což je špatně, protože člověk má slyšet o svých chybách a následně se z nich učit. Když bude takovéto dítě závislé na drogách, nemůže s ním přece souhlasit..

Pokud se vrátíme zpět ke každodennosti a plnění úkolů v „normálním“ životě a podíváme se na tuto problematiku očima Heideggera, tak zjistíme, že závislý této své možnosti nerozumí. On nechápe, že je nutné u této činnosti dlouhodobě vydržet, že musí vynaložit nějaké úsilí a neponechávat to na ostatních.³⁰ „Uniká mu *časová struktura* jeho rozvrhu – volby, které činíme, jsou volbami naší budoucnosti, platnost našich voleb nezahrnuje pouze izolovaný abstrahovaný okamžik přítomnosti, nýbrž předkresluje, čím *budeme* nadále.“³¹ Tato volba je volbou jistého závazku, že naše budoucí jednání bude souviset s logickým rozhodnutím, které jsme udělali v přítomnosti. Jde tu o schopnost pochopit to. Pokud jde o závislého, tak jeho volbě, ke které se hlásí, chybí širší souvislost, jeho časovost je narušená. „I zde jde zřejmě o určitý typ „hyperbolického diskontování“, nekonzistence v čase, i když neorientované přímo na drogu.“³²

V této souvislosti se jedná o struktury institucionalizovaných rozhodnutí, jež je „normální“ řešit. Osoba závislá na drogách nebo i alkoholu je schopna se soustředit na důsledky, které ta droga nebo alkohol má, ale zároveň tu drogu užívat potřebuje a vynakládá na to hodně úsilí. Ale v tomto ohledu je to samozřejmě v neshodě s tím, co je „normální“ nebo „správné“ dělat.³³

I Aldous Huxley se pokusil vysvětlit každodennost jedince, který si přijde obyčejný, a to v tomto úryvku, který jsem následně doplnila o vlastní názory. „ Muži a ženy se ustavičně snaží ztratit svůj život, ten ztuchlý, neužitečný, nesmyslný život svých

---

²⁹ Adler, Alfred, *Smysl života*, Práh, Praha, 1995, s. 68 -69.

³⁰ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 90.

³¹ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 90.

³² Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 91.

³³ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 91.

obyčejných osobností. Věčně se snaží zbavit se ho, a to tisícem různých způsobů...³⁴ Tato část úryvku právě naznačuje, jak se každý člověk staví ke své existenci. Nebaví ho být v té každodennosti a žít obyčejným životem jako většina lidí. Proto hledá východiska, která by ho tohoto fádního a nudného života zbavila. Pokud se jedná o starší generaci, tak své problémy většinou utápí v alkoholu.

Text nadále pokračuje... v hráčském a náboženském běsnění, monomaniích lakoty a perverse, vědecké práce a sekretářství a ctižádosti, v náhražkovém šílenství alkoholu, četby, snění, morfia, v halucinacích opia a biografu a obřadů, v divokých epilepsiích politického nadšení a erotické rozkoše, v otupění veronalem a vyčerpáním. Jen uniknout, zapomenout na svou vlastní starou, nudnou totožnost, stát se někým jiným – pouhým tělem, podivně otupělým, nebo citlivějším než obvykle, nebo prostě stavem neosobní mysli, jakéhosi odindividualizovaného vědomí...³⁵ Jak nadále samotný článek napovídá, existuje spousta lidí, kteří si své problémy nechtějí připustit a raději propadají svému zaměstnání, kde mohou na své potíže zapomenout samotnou prací. Po práci, jak už fyzické, tak psychické, jsou unavení a opět nemají náladu řešit své problémy. Existuje tedy mnoho způsobů, jak oddálit své potíže. Ovšem, jak jsem uvedla, pouze oddálit. Alkohol či workoholismus nikdy problémy nevyřeší. Nyní bohužel s nástupem mladší generace se dostávají do popředí již zmiňované drogy.

1.4 ZASLEPENOST, SEBEKLAM

Další rozebíranou problematikou v souvislosti se závislostí je zajisté zaslepenost a sebeklamání samotného závislého jedince. Neboť závislí se svojí závislostí nechlubí, chtějí, aby o jejich problému nikdo nevěděl, neboť si vlastně ani svůj problém nepřipouštějí. Jsou zaslepení ve svých problémech a nechtějí vůbec myslet na to, že nějaký problém mají, natož si to poté připustit. Proto je, podle Ondřeje Berana, pro takového člověka orientačním bodem rozhraní správného a nesprávného, kdy je, pro závislého, nutností rozlišovat mezi tím, co je „správné“ a co je „nesprávné“.

---

³⁴ Huxley, Aldous, *After Many a Summer*, Václav Petr, Praha, 1946, s. 163.

³⁵ Huxley, Aldous, *After Many a Summer*, Václav Petr, Praha, 1946, s. 163.

Závislý toto rozhraní sice chápe, ale neztotožňuje se s ním. Ovšem je si vědomý toho, že to jak jedná, nese s sebou riziko postihu, který určují většinová normativní pravidla. To znamená, že závislý člověk už nemusí být schopný chodit do zaměstnání nebo do školy, anebo nekrást za účelem drogy, i přes toto všechno by na otázku, jestli je správné docházet do školy nebo do zaměstnání a tedy nekrást, nejspíše neodpověděl ne. Proto závislí svoji závislost skrývají. Klamou a lžou sami sobě. Avšak toto klamání nemůže být navždy.³⁶ „Jakmile překročí bod, kdy ještě své předstírání dokáže udržet, stane se jeho situace z hlediska ekonomie investované energie mnohem nepříjemnější (jakmile pozbude schopnosti udržovat vnější znaky určitého statutu, nemůže už ani požívat výhod tohoto statutu).“³⁷ Do té doby, kdy o jeho závislosti ještě nevědí nebo se pouze domýšlí, pokouší se držet prakticky v patrnosti dvě možnosti pravidel, kterými se právě toto jednání řídí. Jednak jsou to pravidla, která jsou platná v prostoru „normální“ každodennosti a pak to jsou také pravidla, jež platí pouze v jeho světě závislosti. Avšak tato pravidla si navzájem odporují.

Tyto dvě rozdílené normy jsou, podle Ondřeje Berana, nejvyhraněnější v situacích, kdy se závislost projevuje jako nějaká „soukromá neřest“. Poté jsou tedy pravidla u závislého, pravidly, která jsou problematická. Hlavním problémem je tu skrývání své závislosti. Ondřej Beran tvrdí, že „pravidla, k nimž se sice člověk „soukromě hlásí“, ale zároveň nemá příležitost se jimi prakticky řídit jakožto pravidly, jsou podobná „pravidlům“ soukromého jazyka: instituce omylu v takovém kontextu nemá místo.“³⁸

Avšak musím si zde klást otázku, zda můžeme podněty závislé osoby brát za pravidlo!? Závislý tyto podněty nemusí považovat za správné nebo nesprávné, ale může jaksí vycítit, že to co dělá, je v rozporu s pravidly, kterými se řídí bez sebemenších problémů. Závislý člověk ale tento problém za problém nepovažuje. Zkrátka to neřeší, stejně tak neřeší to, co je a co není správné.

Jestliže už závislý nepřemýšlí o ničem jiném, než jak si opatřit drogu, žene ho slepá logika nutnosti, nemůžeme o tom přemýšlet jako o motivaci pravidlem, ale považovat to za určitý typ kauzálního působení. Ve světě závislé osoby se hroubí představy o tom, co je a není správné. „Motivy ovlivňující jeho počínání totiž často nelze analyzovat a formulovat

---

³⁶ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 91.

³⁷ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 91.

³⁸ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 92.

jako konsekventní, udržitelné a smysluplné pravidlo, jímž by se mohli řídit i ostatní a které by mohlo zakládat nějaké vodítko „správnosti“, a tím, co je normativně „správné“ pro většinu obyvatel prostoru důvodů, se zas není konsekventně schopen řídit on.“³⁹ Avšak přes toto všechno je takovýto člověk v této situaci schopen žít dlouho, a to díky své libovůli, která platná pravidla obestírá. Je tedy velice obtížné říci, zda a do jaké míry se někdo rozchází s platnými pravidly, může to trvat opravdu dlouhou dobu.

O tom, zda závislá osoba ví nebo neví, co je správné a zda poté jedná správně či ne, záleží, podle mého názoru, na tom, jak je taková osoba psychicky silná. A následně podle psychické síly, jakou má vůli. Pokud hovoříme o silné osobnosti, tak ve většině případů si dokáže svůj problém připustit za mnohem kratší dobu, než osoba psychicky slabší, jež se danému problému poddává. Poté logicky osoba psychicky odolnější bude vlastnit silnou vůli a bude mít tedy větší šanci na své uzdravení. Neboť u závislých osob je nejdůležitější úsilí, které vyplývá ze silné vůle jedince. Člověk se slabou vůlí to bude mít naopak mnohem složitější. A to už od samého začátku, kdy si nebude chtít přiznat, že dělá něco nesprávného, tudíž že je závislý. Pokud si svoji závislost nakonec přizná a ztotožní se s ní, jeho léčení opět nebude jednoduché. Takové léčení není jednoduché ani u člověka se silnou vůlí, ale u jedince, který má slabou vůli můžeme říci, že možnost na uzdravení je minimální a takovýchto pokusů o léčení bude absolvovat několik. Člověk musí zkrátka chtít a mít zájem, ať mluvíme o čemkoliv. Ale proč to někdy nestačí?

1.5 PRO ZÁVISLÉHO JSOU DŮLEŽITÁ PRAVIDLA A ŘÁD

Pro každého člověka je samozřejmě důležité řídit se určitými pravidly, mít závazky a oprávnění. Ovšem nelze tu jen řešit to, co člověk může, ale podle Ondřeje Berana musí řešit to, na základě čeho může to nebo ono, a jak to, co může, je spojeno s tím, co dělat má.⁴⁰ Ale tam, kde jsou pravidla, vidíme, že nám to odporuje, neboť pravidla by se měla dodržovat. A mnohdy se nám stává, že se jimi neřídíme. Pravidla tu však nejsou od toho, že by určovala, jestli se to zrovna člověku hodí to tak udělat nebo ne, nebo jestli to pro něho není příliš složité a nepříjemné. Lidé, kteří jsou zodpovědní a dodržují vše tak, jak se má, to budou

³⁹ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 92.

⁴⁰ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 92.

mít snadnější i v nelehkých situacích a chvílích, neboť na dodržování pravidel už budou zvyklí a připravení. Ovšem za nelehké situace a chvíle nemusí být považovány pouze vnější okolnosti, nýbrž to, že přijde stav, kdy se mi nebude chtít nic dělat. Ale právě takto zodpovědný člověk si je tohoto odporu vědomý a nakonec se většinou přemůže, nebo se o to pokusí, anebo ví o tom, že by měl už začít na tom pracovat.

Ale jestliže hovoříme o závislém člověku a jeho zodpovědnosti a pravidlech v každodenním životě, tak, podle Ondřeje Berana, do zaměstnání nebo do školy docházet bude, ale pouze do té doby, dokud nemusí vynakládat nějakou námahu. Tuto námahu s tím má ve většině případů někdo jiný. Lidé se v normálním běžném životě musí kolikrát přemáhat, neboť musí plnit své povinnosti, ač se jim kolikrát nechce, ale přesto to berou za něco samozřejmého. Avšak u závislého jedince je to odlišné. Tito lidé to považují za obrovskou překážku.

Samozřejmě i my, kteří nejsme na ničem závislí, máme k určitým věcem odpor, někdy až takový, že ho přemoci zkrátka nemůžeme, ale podle Ondřeje Berana musíme oddělit odpor triviální od odporu netriviálního. My tedy tuto hranici odporu máme, ale co závislý jedinec? Jeho snažení bohužel končí už při mírném odporu, u ničeho totiž nevydrží. Jak my vidíme možnosti, které se nám otevírají, tak závislý vidí pouze nejrůznější nemožnosti, tedy co všechno nejde a co všechno je naprosto nemožné. Ale tato struktura nemožností má u závislého člověka přímou a jasnou formu. „Jestliže normálně jednající člověk má své rozumění svým možnostem dosvědčovat praktickým rozvrháváním se do nich, aniž je musí být s to reflexivně uchopit anebo vypovědět, rozumění závislého jeho nemožnostem má podobu racionalizace jeho ne-jednání. Závislý obvykle ví nebo je s to uvést „důvody“, proč něco nejde. Tyto racionalizace jsou zároveň samy o sobě – poměrně účinnou – technikou, jak fungovat v normálním institucionalizovaném prostředí.“⁴¹

Nejde tu o to, že závislý se snaží, má snahu, usiluje o něco a hned při prvním zaváhání to vzdá. Jde tu o to, že u závislého o žádné usilování zpočátku vlastně ani nejde. Podle Ondřeje Berana člověku na jeho bytí záleží, záleží mu i na jeho možnostech, jež mu nejsou lhostejné. Ale pokud se budeme bavit o lidech, kteří jsou závislí, tak u nich to tímto způsobem neplatí. A takto můžeme mluvit i o situaci, kdy ty určité činnosti dodržuje, pokud ovšem, jak jsme si už řekli, nemusí vynakládat nějaké úsilí. On je tedy dodržuje, dokud do

---

⁴¹ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 93.

nich nemusí zapojit něco víc, nějakou námahu nebo snad i snahu. Zkrátka dokud se dodržují samy. Poté tedy, až tyto povinnosti „hodí za hlavu“, opět je nebude dodržovat, tak se tím rozhodně trápit nebude, jako se tím trápí většina lidí. On sice něco ztratí, ale proč se tím dál zabývat, když mu o to vlastně nešlo.⁴²

Ale v této situaci nemůžeme mluvit o tom, že by závislý nedodržoval pravidla, i když my je dodržujeme, neboť on nesdělil žádný nesouhlas s nimi nebo odpor vůči nim, nejde tu ani o lenost nebo o jakési zanedbání. Závislý totiž takovéto povinnosti nechápe, natož není schopen se jimi řídit. Je mu to vlastně „jedno“. Je mu „jedno“, jestli má jít do školy nebo jít na úřad nebo něco zařídit. On tyto závazky běžného života ani nevidí. Když někdo porušuje pravidla a ví o tom, tak by ta pravidla dodržovat mohl, když je někdo líný a nezodpovědný, tak stačí, aby se více posnažil a chtěl ty závazky dodržovat. Ovšem pokud jde o závislého, tak argumenty v jeho situaci jako motiv nedostačují, a to i v případě, kdyby jim rozuměl. Ani „chtít“ tu nestačí, neboť on toho není schopen, jeho vůli totiž chybí potenciál.⁴³

Ondřej Beran ale tvrdí, že je zde i druhá strana, a to ta, že závislý si uvědomuje důsledky pravidel a je schopen překonávat netriviální odpor v situaci, kdy shání drogu nebo alkohol. Ale to, jak se závislí lidé staví k „normálnímu“ životu můžeme přirovnat k něčemu, co by bylo lhostejné pro nás. Může to být například sbírání známek. Zkrátka nás to nebaví a nezajímá nás to. Pokud ovšem budu nějaké známky mít, tak proč ne, ale zase nesmí mě to stát nějakou námahu nebo finance, protože mě to vlastně nebaví, nemám o to takový zájem, jako filatelisté. Proto se ani nebudu řídit nějakými pravidly, jak mám známky sbírat. Nebudu chtít tato pravidla ani znát, natož dodržovat. A stejně uvažují i osoby, které jsou na něčem závislé, neboť je nic jiného nezajímá, než to, jak získat drogu nebo láhev alkoholu.

1.6 ZÁJMOVÁ ROVNOVÁHA PRAKTICKÉHO ŽIVOTA

Závislý jedinec, který se snaží ze své závislosti vyléčit, by se měl naučit, jak už jsem řekla, řídit určitými pravidly a zásadami pro běžný život. Avšak nemůžeme to považovat za jediný krok k jeho uzdravení. Aby takovýto jedinec nemyslel neustále na drogy nebo lahev

---

⁴² Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 93.

⁴³ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 93.

alkoholu, je potřeba, aby si našel nějaký zájem a koníček, který ho bude bavit a zaměstná ho. A aby tak tím zapomněl na to, že (pro něho) „příjemné“ okamžiky mu přináší pouze ona zmiňovaná droga nebo alkohol. Je proto důležité najít si zálibu, který ho bude naplňovat, v něčem jiném.

Jak už bylo zmíněno, jestliže si má závislý obstarat drogu nebo láhev alkoholu sám, tak se posnaží a najednou je schopen orientovat se v praktických souvislostech tohoto kontextu. Podle Ondřeje Berana tomu ovšem nemůžeme rozumět tak, že tato defektní situace nahrazuje normální život. „Holistická povaha významnosti světa, jak o ní mluví Heidegger, ale i powittgensteinovská generace analytické filosofie, neznamená, že aktér svým rozuměním a zájmem (to zvláště!) nahlíží celek světa jakožto horizont všech možných praktických souvislostí. Rozumění každého člověka vymezuje specifický okruh světa srozumitelného a prakticky zajímavého právě pro něho.“⁴⁴

Každý člověk se může ale současně zabývat několika různými praktickými kontexty, které spolu nemají nic společného nebo jsou propojené pouze individuální situovaností svého jedinečného aktéra (osobní život, zaměstnání, atd.). U člověka, který je závislý, to ale platí zcela jinak. Neboť pokud jedna ze souvislostí vytlačuje ty ostatní, tak to zřetelně brání a poškozuje schopnost závislého jedince fungovat v dalších souvislostech, kde fungovat má.⁴⁵ I co se týče našeho běžného života, tak i příliš práce nám může narušit náš osobní život. Nebo pokud se soustředíme pouze na jednu věc, například na fotbal, může nás to stát spoustu času a energie, kterou bychom poté potřebovali vynaložit zase na práci. Je tedy důležité rozložit si své síly rovnoměrně. Co se týče závislého, je podle Ondřeje Berana, u něho zřetelná zájmová nerovnováha. Závislý jakožto bytost sociální tedy musí dostat do rovnováhy několik souvislostí praktického fungování. Ale zatím není zřetelný přechod mezi tímto zvládáním a nezvládáním této povinnosti.

To, že se závislý upíná na jeden určitý praktický okruh zájmu, který ho omezuje zabývat se zájmy jinými, to neznamená, že musí mít praktickou podobu vykonání tohoto zájmu a „konzumace“ jeho předmětu. Ondřej Beran v této souvislosti upozorňuje na Maurice Druryho⁴⁶, který uvádí příklad s alkoholikem, jež se nestává alkoholikem proto, že ve velkém množství požívá alkohol, nebo snad proto, že se mu třesou ruce, má červený nos, nafouklé

---

⁴⁴ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 95.

⁴⁵ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 95.

⁴⁶ Anglický psychiatr (1907-1976), jež byl studentem filosofie a zároveň žákem Wittgensteina.

břicho a podobně. „Alkoholismus je spíše jistý „nenormální“, patologický či nekontrolovatelný vztah k předmětu jeho zájmu a vzorec jeho konzumace.“⁴⁷ O alkoholikovi, který je vyléčený proto tedy mluvíme jako o alkoholikovi, který abstinuje, nikoli jako o nealkoholikovi. Závislý je v podstatě tedy ten, kdo na drogu, alkohol či na něco jiného musí neustále myslet, a nezáleží na tom, v jaké míře užívá danou drogu nebo požívá alkohol. Co se týče drog, je nesmyslné dělat rozdíly mezi normálním a nenormálním vzorcem konzumace drog, neboť ať už někdo kouří marihuanu nebo užívá pervitin, nezáleží na tom v jaké míře, vždy to bude považováno za patologické a nesprávné. Ale co se týče alkoholu, tedy legálních drog, toto rozlišení, mezi normálním a nenormálním vzorcem, a s ním spojená diskuze, je stále v jednání, neboť není uzavřená.⁴⁸

1.7 AKRASIE, ZÁVISLOST – JAK SPOLU SOUVISÍ?

Je to právě pojem slabost vůle či akrasie, který je považován za klíčový pro objasnění problematiky závislosti, a to jak ve filosofické rovině, tak i v rovině života běžných lidí. Neboť ona slabost vůle je právě tím, co danou závislost spouští. V případě jedince, vlastnící silnou vůli, by ve většině případů, drogám, alkoholu nebo jiné závislosti nepodlehl. Ano, samozřejmě existují i výjimky, kdy daný jedinec podléhá drogám, protože ho takový stav baví a se svojí závislostí přestat nechce. V tomto případě nezáleží na tom, zda má slabou či silnou vůli. Ano, může mít i silnou vůli, neboť mu nepřijde, že je závislý a ani mu nepřijde, že by něčemu podléhal a měl tedy se svým užíváním přestat.

Podle Ondřeje Berana se tedy akrazií rozumí takové jednání, kdy si je takový jedinec vědom toho, co je pro něho dobré, resp. která z možností, které před ním leží, je lepší, a která horší, a přesto si to dobré či to nejlepší nevybere.⁴⁹ Podle mého názoru je to v této souvislosti stejné s člověkem, který je závislý na alkoholu, drogách, antidepresivech, nebo je aktivním gamblerem. Tito lidé vědí, že je pro ně lepší, aby si takto neškodili, ať už kdyby se napili nebo si vzali nějakou drogu, ale přes toto všechno se raději přikloní k tomu, že to

---

⁴⁷ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 96.

⁴⁸ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 96.

⁴⁹ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 82.

udělají. Dají si skleničku vodky nebo si vezmou něco omamného. Tudíž se přikloní k tomu horšímu. Někdy takto jednají při plném vědomí, ale někdy ne, neboť jsou stále pod vlivem nějaké látky. To je tedy otázka, která je sporná. Je člověk odpovědný na svoje činy, když se nenachází v „normálním“ stavu? Ví tak o svých činech? Žene ho v tomto případě „nenormálního“ stavu opravdu slabá vůle?

Rozdíl mezi akrazií a slabou vůlí se snažil vysvětlit americký filosof Alfred Mele, který je známý pro své zkoumání pojmů autonomie a koncepce sebeovládání, s čímž právě souvisí i akratické chování jedinců. Takovýto typ akratického chování, na který jsem se soustředila u Meleho, bylo takové chování, které je nazýváno „striktním akratickým chováním“.⁵⁰ Chování A je striktní akratické chování „tehdy a pouze tehdy, pokud je provedeno záměrně a svobodně, a jestliže ve chvíli, kdy se to stane, tak činitel vědomě usoudí, že je to dobrý a dostatečný důvod neudělat takovouto činnost A“⁵¹. Takovéto rozhodnutí můžeme nazvat lepším rozhodujícím úsudkem. A je tak uděláno z hlediska činitelových hodnot a přesvědčení, a nemělo by se to plést s rozhodnutím kvůli jiným hlediskům – rozhodnutí na základě hlediska jeho vrstevníků, které říká, že je lepší neudělat A. Jeden rys, který striktní akratické chování sdílí se všemi akratickými chováními, je to, že jsou v rozporu s hodnotícím úsudkem činitele. Pro lepší pochopení zde uvedu svůj příklad.

Chlapec, který slíbil své matce, že nikdy nevyzkouší užívat drogy, byl právě pozván staršími chlapci, aby si s nimi šel zakouřit marihuanu. Věří, že jeho vliv znehodnocuje jeho důvod, aby šel kouřit, a z tohoto důsledku soudí, že by bylo lepší s těmi chlapci nejít. Přesto se ale rozhodne, že to zkusí a marihuanu si zakouří. Nicméně když přijde čas, aby šel s chlapci kouřit, utrpí selhání nervů a vůbec se neukáže na domluvené schůzce. Ale ne z toho důvodu usouzení, že by bylo lepší nekouřit, ale protože se bojí. Nekouřil by ani v případě, kdyby se rozhodl, že by to bylo lepší tak udělat.

Podle Meleho selhání chlapce jít si s ostatními chlapci zakouřit by mohla být slabost vůle, i když se rozhodl, že by bylo lepší nekouřit.⁵² Můžeme zde vidět jak pojetí „slabost vůle“, tak i pojetí „akrasie“. Teoretici, kteří by přiznali, že se chlapec akraticky zdrží kouření marihuany, by mohli věřit, že v této situaci není žádné místo pro hodnotící úsudek

---

⁵⁰ Mele, Alfred, *Irrationality: An Essay on Akrasia, Self-Deception, and Self-Control*, New York: Oxford University Press, 1987, p. 7.

⁵¹ Mele, Alfred, *Irrationality: An Essay on Akrasia, Self-Deception, and Self-Control*, New York: Oxford University Press, 1987, p. 7.

⁵² Mele, Alfred, *Irrationality: An Essay on Akrasia, Self-Deception, and Self-Control*, New York: Oxford University Press, 1987, p. 7.

v žádném rozboru akratických činností, a že tradiční koncept akratických činností by měl být radikálně revidován.⁵³ Pak zde ale může být i případ, kdy je strach překonán. Pro lepší pochopení zde uvedu opět příklad.

Mladý chlapec se rozhodl vstoupit do nějakého spolku chlapců. Ovšem do tohoto spolku se dostane pouze tehdy, jestliže se vloupe do obchodu a ukradne láhev alkoholu. Přesto se rozhodne být členem, i když usoudil, že by bylo lepší to nedělat. Předpokládejme, že v poslední minutě chlapec odmítne vstoupit do obchodu a odejde z místa činu. To, že takový krok udělal je proto, že jeho úsudek převládá. Ovšem to je věc první. Další věcí je, že se odmítl vloupat do obchodu z důsledku prostého selhání nervů. Ale v dalších případech, chlapec pravděpodobně projevil slabost vůle, neboť byl „zbabělý“, jak bychom mohli slyšet od těch dotyčných chlapců v partě. Poté tedy předpokládejme, že chlapec zažívá úzkost ohledně vloupání. A i když soudí, že by bylo lepší nezúčastnit se trestného činu, pokusí se, úspěšně, zvládnout strach a vypáčí zámek u obchodu. A tady se právě zdá, že chlapec ukázal sílu vůle. Cvičil své sebeovládání v překonání strachu. Jestli je tomu tak, udělal to, i když, jak bychom mohli předpokládat, nepovažoval za nejlepší překonat svůj strach, a ani nepovažoval za nejlepší strach nepřekonat. Některé cvičení sebeovládání nejsou zřejmě tak správné pro lepší či nejlepší úsudek.

Jak už jsem několikrát zmínila, podle Ondřeje Berana, je u závislých lidí podstatnou složkou slabost vůle. Ondřej Beran říká, že pokud máme určit nějaký rozdíl mezi pojmy akrasie a slabosti vůle, musíme si položit otázku, zda-li je závislost považována spíše za teoretickou nebo za praktickou. „Akrasie v úzkém, platónském smyslu má formu teoretického rozporu mezi vysloveným, zastávaným či přijímaným hodnotícím soudem a jednáním. Zdá se dokonce, že ponechává určitý prostor pro rozhodnutí: zda jednat, či nejednat v souladu s oním soudem, může být také věcí vědomé volby. Naproti tomu slabost vůle v běžném smyslu nevyžaduje žádný rozumový hodnotící soud.“⁵⁴ To znamená, že pokud je člověk akratický, zaobírá se myšlenkami, zda tak jednat či ne. Alespoň o tom přemýšlí. Ale jestliže hovoříme o slabé vůli jedince, tak v tomto případě člověk jedná impulsivně, aniž by přemýšlel nad tím, zda tak či onak jednat a jaké to později bude mít důsledky.

---

⁵³ Mele, Alfred, *Irrationality: An Essay on Akrasia, Self-Deception, and Self-Control*, New York: Oxford University Press, 1987, p. 7.

⁵⁴ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 87.

Avšak, podle mého názoru, pokud člověk užívá drogy dlouhodobě nebo po dlouhou dobu konzumuje alkohol, tak se asi těžko bude zaobírat myšlenkami slabosti vůle a myšlenkami o tom, že drogy nebo alkohol škodí jeho zdraví. Ale zároveň si také nemusí myslet, že by mu tyto látky nějak prospívaly. Zkrátka to „neřeší“. Není to pro něj podstatné a důležité. To znamená, že to není tak, že by se tato slabost jeho vůle projevovala nutně tak, že se svou závislostí neúspěšně bojuje. Právě naopak, takto závislý s tím bojovat vůbec ani nemusí, nebo dokonce ani nechce. Záleží tu tedy na tom, aby si závislý byl schopen vůbec takovouto otázku, tedy otázku po škodlivosti, položit. Pokud nebude schopen, tedy spíše nebude chtít si ji položit, bude ve své závislosti neustále uvězněn a nebude se moci z toho dostat. Takže už položení si takovéto otázky u závislého něco znamená. Je to alespoň první krok, neboť po neustálém pokládání si této otázky je opravdu těžké si na ni upřímně odpovědět.

Ale v okamžiku, kdy by si takovouto otázku položil, začal by, podle Ondřeje Berana, svoji závislost řešit. A to například takovým způsobem, že si řekne, že mu ta poslední dávka drog nebo poslední panák nemohou uškodit. Takovéto řešení ale může být možná impulsem začít s tím dělat mnohem víc, než jen o své závislosti vědět a přemýšlet o tom, že s tím přestanu. Může to být právě impuls začít se svojí závislostí bojovat. Ale bohužel někdy ani toto nepomůže.

„Jestliže akrasie formulovaná jako popření soudu připouští možnost, že toto popření je věcí vědomého rozhodnutí, volby, u slabosti vůle tomu tak zjevně není. Slabost vůle je slabostí vůle proto, že aktérový síly aktuálně nestačí na to, aby správné jednání uskutečnil, tj. není toho schopen.“⁵⁵ Slabost vůle je něco, co takového jedince oslabuje trvale. Oproti akrasii, kde je vůle člověka oslabována jen pro jednu danou chvíli. Akrasie je tedy jednorázové oslabení daného jedince. Podle Ondřeje Berana, to, že závislý nedovede prakticky přestat se svou závislostí, nemusí být tím, zda ten daný člověk sám formuluje soud nebo je konfrontován se soudem, že řešením je dozajisté se závislostí bojovat a zvítězit nad ní.

---

⁵⁵ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 88.

2. POJETÍ ROZUMĚNÍ VE VZTAHU K ZÁVISLOSTI

Dalším probíraným tématem v mé práci je téma rozumění, které s problematikou závislosti zajisté souvisí. Neboť právě toto téma rozumění je pro nás v této souvislosti důležité proto, že souvisí s tím, co děláme a jak jednáme. Což bude i mým tématem v první podkapitole, kde využiji myšlenky Ondřeje Berana v propojení s Heideggerovým myšlením. Zde se zaměřím na problém závislého člověka, a to z hlediska jeho jednání a konání. Neboť jedinec, který jedná tak, že užívá drogy nebo alkohol, to dělá z toho důvodu, že to nějakým způsobem dělat může.

Což navazuje na moji další podkapitolu, kde právě rozeberu tento vztah dvou pojetí. Tedy vztah slov „měl bych“ a „nemohu“. Zde je podstatnou složkou pro závislého touha po chtění dané drogy. Závislý ví, že by drogu užít neměl, ale přesto ta touha je ve většině případů mnohem větší a daný jedinec ji neumí potlačit. Což souvisí i se slabostí vůle, neboť tato osoba vlastní natolik slabou vůli, že nedokáže se svojí závislostí přestat. Ale stejným způsobem to funguje i u lidí, kteří netrpí těmito závažnými závislostmi. Mnohdy totiž stačí, že dostaneme chuť na čokoládu a nedokážeme potlačit naši touhu si ji nevzít.

V mé další podkapitole se zaměřím na téma „rozumění tomu, co je správné“. Neboť jednání závislého jedince je samotnou možností takového rozumění, přičemž osoba trpící slabou vůlí rozumí tomu, co by měla dělat a jak jednat. Ale na druhé straně rozumí také tomu, co by dělat neměla. Proto zde tuto problematiku rozumění rozeberu. A to za pomoci Heideggerových myšlenek, které propojím s pojetím závislosti.

V poslední podkapitole se budu věnovat závislosti jakožto určité „možnosti“. Protože člověk, který je na něčem závislý, má mnohem méně možností, než člověk bez nějaké závislosti. A to například v zaměstnání. Neboť osoba, která se léčí ze své závislosti, to bude mít mnohem těžší. A to proto, že svoji práci bude muset vykonávat s určitou zátěží. A proč? To se v této kapitole pokusím vysvětlit.

2.1 POJETÍ ROZUMĚNÍ VE VZTAHU S TÍM, CO DĚLÁME A JAK JEDNÁME

Jestliže se ohlédneme zpět do minulosti, zjistíme, že problematikou rozumění se zabýval už Platón. Ovšem toto pojetí rozumění v platónském smyslu je v rozporu s našimi představami o rozumění. Platón v podstatě řeší problém, jak je možné, abychom dělali něco, ačkoli o tom víme, že to není správné, a to ať pragmaticky nebo morálně. Možná je tu třeba zmínit ten fakt, že to, že daný člověk dělá něco špatně, tak o tom právě zřejmě neví. Abychom v této souvislosti mohli vysvětlit pojem závislosti, musíme se zaměřit na to, na čem je ona závislost postavena. Začít tedy s pojmem rozumění.⁵⁶

Rozumění v pojednání Platóna je velice obšírná problematika. Podle Ondřeje Berana je „pravým poznáním to, co člověk poznává světlem rozumu, víceméně nezávisle na smyslové zkušenosti. Zároveň mezi takovým poznáním a jednáním, tedy praxí, není podstatný rozestup – vědět, co je dobré, znamená udělat to“⁵⁷. To znamená, že pokud si narkoman vezme další dávku, nerozumí tomu, co je pro něho dobré. Ale samozřejmě i jiní filosofové řeší tuto problematiku, jako například Patočka, podle kterého je rozumění uskutečněno jednáním.⁵⁸

Ondřej Beran nadále hovoří o tom, že i Martin Heidegger se zabýval problematikou rozumění, která pro něj znamená jeden ze tří základních strukturních rysů lidského způsobu bytí. Lidská bytost, tedy pobyt, existuje tak, že se orientuje ve světě, rozpoznává možnosti, do kterých se poté rozvrhuje. Avšak toto rozumění můžeme označit spíše za empirické, než za intuitivní. „Rozumějící lidská bytost – „vržený rozvrh“ – rozumí světu kolem sebe jako systému specifických možností, které se před ní rozevírají. Z těchto možností – před každým člověkem stojí poněkud jiné – si vybírá, a některé z nich prakticky uskuteční.“⁵⁹ Rozumění tedy chápeme jako rozkrytí celku možností, a rozumět těmto možnostem znamená, že jim rozumíme jako možnostem, ale některé z těchto možností jsou pro nás neuskutečnitelné. Tím, že něčemu rozumím, tak to prakticky mohu. „Zda se do

---

⁵⁶ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 83.

⁵⁷ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 83.

⁵⁸ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 83. (Platóna tímto způsobem rozebírá Jan Patočka, a to v díle: *Platón a Evropa*).

⁵⁹ Heidegger, Martin, *Bytí a čas*, Oikoymenh, Praha, 2002, § 31nn.

některé z těchto možností v praxi rozvrhnu, je nezávislé na tom, zda některou nahlížím jako něco, co udělat mám, nebo zda podle tohoto náhledu jedním.⁶⁰

Co se týče Heideggerova myšlení ve spojení s člověkem, který je na něčem závislý, není to, podle Ondřeje Berana, žádný paradox. Neboť člověk, který je na něčem závislý, jedná tak proto, že to nějakým způsobem může dělat. Jeho jednání je právě samotnou možností takového rozumění, tedy rozvrhu. „Rozumět ovšem znamená orientovat se i v síti souvislostí a účelů napojených na bezprostřední možnosti.“⁶¹ Člověk, který je dlouhodobě závislý, musí, podle Ondřeje Berana, počítat s tím, že se jeho možnosti volby budou ztenčovat. Dokonce je velmi pravděpodobné, že se bude nacházet již několikrát v bezvýchodné situaci, ale toto všechno ještě neznamena, že by svým možnostem a své momentální situaci nerozuměl. Neboť v Heideggerově myšlení toto není vůbec možné.

Podle Ondřeje Berana „v každém případě, kdyby uskutečňování takového rozvrhu, jehož vzdálenější důsledky uvedou nebo mohou uvést jednatelů do situace nepřijemné, nesvobodné či vůbec jakkoli se neslučující s jeho nejlepšími zájmy, mohli bychom za nerozumějícího/nerozumného prohlásit téměř každého člověka“⁶². Pokud hovoříme o takovémto nerozumění, vážou se na něj další věci s ním spojené. Jestliže totiž člověk, který jedná, jedná slepě, nerozhoduje se tedy mezi možnostmi, kterým rozumí jako možnostem, jeho jednání je mimo lidské způsoby bytí. Ovšem je velice složité říci, kdy už tohoto bodu jednatel dosáhl. Toto můžeme tedy shledat jak u člověka, který je závislý, tak u osoby, která není závislá na ničem. Může se to týkat každého z nás. Neboť pokud člověk dělá něco, aniž by věděl, jaké to bude mít důsledky, za své jednání v podstatě nemůže.

Jestliže se zaměříme na to, co dělat mám ve spojení s rozuměním, tak Heideggerova filosofie odpověď nemá. Ondřej Beran zde nabízí řešení, že „v každém případě mohu udělat A jakožto něco, čemu rozumím jako něčemu, co udělat mohu, nezávisle na tom, že mám udělat B, i když rozumím B jakožto tomu, co udělat mám a co je dobré (lepší než já).“⁶³ Právě osoba závislá na alkoholu, drogách či něčem jiném, se ve většině případů rozhodne pro činnost „mohu“, než aby se rozhodla pro činnost „měl bych“. Tímto je

---

⁶⁰ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 83.

⁶¹ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 83.

⁶² Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 84.

⁶³ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 84.

vyzdvížená ona slabost úsudku. Avšak takto jedná mnoho lidí a nemusí být ani na ničem závislí. Neznamena to, že by vyloženě podléhali slabosti vůle nebo neuměli rozpoznat, co je lepší a následně to tak udělat. Například člověk ví, že tak má jednat, ale zároveň to nepovažuje za nutné to tak udělat. Například vím, že bych měla cvičit, ale protože to nepovažuji za nezbytně nutné, tak to opět odložím a nezacvičím si. Stejně tak to mají závislí lidé, kteří vědí, že by neměli brát drogy, ale protože to nepovažují za tak nutné přestat, neřeší svoji situaci a užívají drogy nadále.

Dále Ondřej Beran rozebírá problematiku rozumění možnosti v Heideggerově pojetí. Tedy rozumět tomu, že něco mohu, jakožto něčemu, co mohu. Heidegger považuje rozumění za seberozvrh. Je to výběr některé možnosti a následně její uskutečnění. To, že už nějak rozumíme té možnosti jakožto možnosti, znamená udělat to. Nikoli určit si, co udělám. Heidegger to označuje za teoretickou výpověď.⁶⁴

Ovšem vyplývá zde otázka po neuskutečnitelné možnosti v souvislosti se závislým, který má možnost odolat své touze po droze či alkoholu a tím tak překonat slabost své vůle. Jak ale Ondřej Beran zdůrazňuje, tak u Heideggera nejsou žádné neuskutečněné možnosti, ani možnosti, které jsou soustavně neuskutečňované, místo toho Ondřej Beran říká, že „možnost, kterou jsem neuskutečnil, se vůbec mému porozumění situaci nenabízela a v tomto smyslu by byla možností, kterou jsem ani neměl. Heidegger tu ovšem nepřichází s determinismem ve věci svobodné vůle, nejde o metafyziku možnosti, pojmy „možnosti“ a „rozumění možnosti“ jsou mu spíše interpretačními nástroji, jejichž pomocí vysvětluje aktérovo probíhající jednání a jeho konkrétní podobu – totiž jako jistou funkci jeho aktuálních (prakticky chápaných) možností.“⁶⁵ U osoby, která dokáže potlačit svoji závislost a osoby, která naopak svoji závislost potlačit nedokáže a podlehne slabosti vůle, před oběma případy situace se otevírají úplně jiné srozumitelné a dostupné možnosti. V tomto případě však přispívají i motivace a zájmy dané osoby. V této souvislosti lze popsat závislost jako příklad situace „měl bych, ale nemohu (ought but can't).“⁶⁶

---

⁶⁴ Heidegger, Martin, *Bytí a čas*, Oikoymenh, Praha, 2002, § 33.

⁶⁵ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 84.

⁶⁶ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 85.

2.2 „MĚL BYCH, NEMOHU“

Nyní zde rozeberu rozdíl mezi, již zmíněnými, slovy „*měl bych*“ a „*nemohu*“ ve vztahu s problémem závislosti. Vysvětlím, jak vztah těchto dvou spojení souvisí s mým tématem.

Otázkou tu, podle Ondřeje Berana, je, zda se jedná o dva protiřečící soudy. Nejprve se tedy zaměříme na čin „*nemohu*“, který je důsledkem slabosti a nutkání. „Chtění není samo o sobě soudem – hodnotící soud je zobecnitelný, tj. lze jej smysluplně formulovat jako platný pro všechny, což zajisté neznamená, že musí být v této podobě pravdivý. Chtění ale v tomto smyslu zobecnitelné není.“⁶⁷

Situace, kdy přichází stav touhy požit nějakou drogu či alkohol samozřejmě přichází, je to ta touha, chtění té drogy, i když v sobě vím, že bych se neměl napít nebo si vzít onu drogu. Ale to, že si tu drogu vzít mohu, neznamená podle Ondřeje Berana to, že vyslovuji nějaký soud, kterého jsem si vědom jako problémového s tím, o čem dobře vím, že bych tu drogu brát neměl. Závislí lidé si nejsou v podstatě vědomi svých momentálních činů. Buď jsou tedy pod vlivem nějaké té omamně látky, nebo ta touha je natolik silnější, že je pohltí tak, že nevědí, co dělají. Pokud se zaměříme na sloveso „*ought*“, Ondřej Beran tu v tomto smyslu hovoří o „*ought*“ jakožto o preskriptivním, nikoli deskriptivním. To tedy znamená, že „nevyjadřuje nutnost, z níž by možnost logicky vyplývala, nýbrž spíše jistý závazek či pravidlo (předpis), a to samozřejmě neuposlechnout lze, ba dokonce se člověk může ocitnout v situaci, kdy prakticky ani dost dobře nemůže jednat tak, jak přitom podle takového závazku jednat má.“⁶⁸ To v podstatě znamená, že jestliže si osoba závislá, ať už na drogách, alkoholu či na herních automatech, uvědomuje určitá pravidla, kterým rozumí a následně je porušuje, poté ono chtění a nutkání nemusí nutně znamenat porušení ve smyslu rozporu.

To, že takovýto člověk, podle Ondřeje Berana, zamítne vlastní soud a jedná zcela jiným způsobem, než jak tento soud nařizuje, jsou dva odlišné případy. Jestliže popře vlastní soud, považujeme to za spor. A pokud považujeme všechny případy slabé vůle za konflikt soudů, tak je to protiintuitivní. Pokud by takovýto člověk popřel tento soud, znamenalo by to, že ví, co označuje soud původní. Právě tito lidé nemusí podle něčí rady nebo obecně platného

---

⁶⁷ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 85.

⁶⁸ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 85.

pravidla jednat, aniž by mu přitom museli rozumět jako problému. A takovéto jednání člověku umožňuje právě jeho nerozumění.

Ondřej Beran tvrdí, že lidé, kteří jsou na něčem závislí, své situaci už nějak rozumí. Provází je tedy akt sebe-reflexe. Jeden typ závislých lidí má sice silnou vůli, tudíž by se svojí závislostí dokázal přestat, přesto nechce. Nepovažuje to za nutné. Avšak druhý typ lidí, ten častější, je ten, kdo trpí slabou vůlí, rozumí tomu, co by dělat měl, nýbrž rozumí také tomu, že to může neudělat. A to pak vidíme v praxi, když se narkomani nebo alkoholicí neudrží a „sjedou se“ nebo opijí. Tito lidé potřebují nastavit určitá pravidla, kterým se naučí například v léčebnách. Avšak je tu ta důležitost těm pravidlům rozumět. Zvláště potom, když je porušují.

2.3 ROZUMĚNÍ TOMU, CO JE SPRÁVNÉ

Pokud hovoříme o „rozumění“ závislých své situaci, je zde ještě důležité poznamenat, že závislý nejen rozumí své situaci, ale rozumí i tomu, co je pro něho dobré a správné. Musím se tedy zamyslet nad tím, proč se podle toho tyto lidé neřídí a dělají úplný opak. Proč se alkoholik znovu napije vodky, když ví, že to ničí nejen jeho játra, tedy jeho samého, fyzicky i psychicky, ale samozřejmě i jeho blízké.

Ovšem toto jednání je běžné i u lidí, kteří nejsou na ničem závislí. Lidé přemýšlí o tom, co udělat jinak. Například co se týče změny zaměstnání, partnera, bydlení atd. Pro lepší pochopení zde uvedu svůj příklad: žiji dlouho s partnerem, kterého už nemiluji, ale vím, že mě finančně zabezpečí. Já sama bych se bez něho neměla nikdy tak „dobře“. Této situaci rozumím. Víím, že k němu nechovám žádné city. Dokonce mě u něho ani nic nedrží, neboť s tím partnerem nemám děti. Přesto s ním ale zůstanu, protože se domnívám, že bych si nikdy tak movitého partnera nenašla. Ale nikdy v podstatě nebudu šťastná. Lidé tedy vědí, že taková změna by pro ně byla z určitého hlediska lepší, přesto se tak nezachovávají. Možná ze strachu.

Ale nemusí to být nutně kvůli tomu, že má někdo slabou vůli, tj. „má volba na mne nemusí vrhat nepříznivé světlo, tyto kroky, jakkoli třeba žádoucí, nejsou nutné, nebo nejsou nutné bezprostředně, ihned. Možné neznamená nutné, a také nutné neznamená vždy

možné, zvláště jde-li o nutnost ve smyslu preskriptivním (něčeho, co bych udělat měl).⁶⁹ Někdy zkrátka člověk nemá jinou možnost, než jednat nesprávně, ačkoli ví, že tak jedná. Možná takové rozhodnutí nelze udělat hned a potřebuje na to více času. Uvedu zde opět příklad. Žiju s partnerem, kterého nemiluji, ale mám s ním děti. Vím, že by bylo dobré od takového muže odejít, protože k němu nic necítím. Mám k němu totiž naopak odpor. Přesto to neudělám, neboť vím, že by to citově ranilo mé děti. Potřebuji na takové rozhodnutí více času. V tomto případě se tedy nejedná o slabost vůle.

Jak všichni víme, je hodně pravděpodobné, že většina lidí ví moc dobře, že tím, že kouří, pijí alkohol, užívají drogy apod., škodí sami sobě a také vědí, že by udělali lépe, kdyby to přestali dělat. Ale i přes varování lékařů, že mohou takovíto lidé onemocnět rakovinou, žloutenkou a dalšími podobnými nemocemi, s tím nepřestanou. Většinou si to tito lidé odůvodňují svým rozumem, že to, že s tím přestanou, není nutné bezprostředně. To znamená, že sami sebe klamou, neboť si říkají, že jedna cigareta nebo jedno pivo nebo snad jeden joint jim už více neuškodí, nebo dokonce, že se jim ani nepřitíží. Tak proč si tu jednu vodku ještě nedat? Ovšem je tu těžké rozpoznat, do jaké míry se vymlouvají, protože na to sami nemají s tím přestat. Anebo do jaké míry je to pro ně pravda.

Avšak každá závislost je, podle Ondřeje Berana, jiná a je spojena vždy s různými typy problémů. „Pouze pokud bychom analyzovali tento typ závislostního uvažování a jednání jako případ „šikmé plochy“ (slippery slope) silného druhu, tj. že jedno každé uklouznutí je nezvratným krokem směrem dolů, mohli bychom říci, že aktér svým jednáním vědomě popírá svůj vlastní soud, že předmět jeho závislosti a jeho závislost na něm mu škodí. To se však jednoduše říci nedá.“⁷⁰

Jak už jsem zmínila, lidé ve většině případů vědí, co je pro ně správné. Ale co když je jim jedno co dělají? Mnoho lidí se ocitá na takovém dně, že jim nezáleží na vlastním životě. Jejich život je jim lhostejný. O tom vypovídá tento úryvek textu.

„Naším morálním problémem je lhostejnost člověka k sobě samému. Ztratili jsme smysl pro význam a zvláštnost jedince a učinili jsme ze sebe nástroje pro účely, které leží mimo nás. Prožíváme sami sebe a jednáme se sebou jako se zbožím, naše schopnosti se nám

---

⁶⁹ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 86.

⁷⁰ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 86.

odcizily. Stali jsme se věcmi a také naši bližní jsou pro nás věcmi...⁷¹ Tato část textu nám ukazuje, jakým směrem nás vede dnešní doba. Nevěříme si a přijdeme si lhostejní. Připadáme si stejní jako všichni ostatní. Nikdo v nás nevyvolává pocit, že jsme jiní a lišíme se od ostatních lidí.

Text dále pokračuje... „v důsledku toho se cítíme bezmocní a pohrdáme sami sebou pro svou vlastní nemohoucnost. Protože nedůvěřujeme své vlastní síle, nemáme víru v člověka, víru v sebe nebo v to, co by mohlo naše síly vytvořit. Nemáme svědomí v humanistickém smyslu, neboť se neodvažujeme věřit vlastnímu úsudku. Jsme stádem, které věří, že cesta, po které jdeme, musí vést k cíli, protože vidíme jít i ostatní po téže cestě. Tápeme v temnu a zůstáváme odvážní jen proto, že slyšíme, že jako my si pískají i ostatní.“⁷² Text nám vypovídá o tom, že kráčíme ve stejné cestě životem jako všichni ostatní. A všichni kráčíme a věříme v jeden cíl. Proto pak u nějakých, snadno ovlivnitelných, jedinců přichází situace, kdy se upnou k lidem, kteří si o nich myslí, že jsou něčím výjimeční. Takovíto lidé, kteří se považují za lhostejné, právě inklinují drogám nebo k jiným závislostem, kde je parta závislých jedinců považuje za „něco víc“. Proč tedy nejít za těmito lidmi, když mě berou úplně jinak, ne tak obyčejně.

2.4 ZÁVISLOST JAKOŽTO URČITÁ „MOŽNOST“

Závislost můžeme brát, podle Ondřeje Berana, jako určitou „možnost“. „U závislého člověka je nestandardně velká část škály možností, které se před ním v praxi „jeho“ světa, jak mu rozumí, otevírají, obsazena předmětem této závislosti, a to ať už jde o možnosti seberealizace nebo možnosti řešení problémů.“⁷³

Pokud jde o možnost seberealizace, nemůžeme ji brát, podle Ondřeje Berana, doslova. Funguje dobře jako vysvětlující nástroj, tedy, že „možnosti jsou hypotetickým „okolím“ obklopujícím okruh možností (voleb) uskutečněných“.⁷⁴ Možnostmi si ujasňujeme aktuální situace, stavy a děje. Aktuální je tedy dopadem možností v našem běžném chápání,

---

⁷¹ Fromm, Erich, Člověk a psychoanalýza, Aurora, Praha, 1997, s. 67.

⁷² Fromm, Erich, Člověk a psychoanalýza, Aurora, Praha, 1997, s. 67.

⁷³ Seeburger, F.F., Addiction and Responsibility: An Inquiry into the Addictive Mind. Crossroad, New York, 1995, s. 41nn.

⁷⁴ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, Filosofie dnes, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 97.

ale filosoficky je to naopak, neboť možnosti jsou následkem z toho aktuálního. Právě díky tomuto, lze možnosti pochopit jako širší okolí možností uskutečněných. Tedy čím bude toto širší okolí užší, tím bude užší charakteristické zaměření voleb uskutečněných, jež sledovat lze. Závislost tedy můžeme podle Wittgensteina popsat jako „soustavné zaměření na předmět závislosti jako možnost, a toto má smysl výlučně jako specifické vysvětlení (interpretace) omezeného dosahu a rozsahu a příznačné skladby možností uskutečněných.“⁷⁵

Pro vysvětlení zde uvedu vlastní příklad závislého člověka, který se bude nacházet v „normální“ praxi, takže například v zaměstnání, a tyto „možnosti“ se budou uskutečňovat pomalu, nedbale a jakoby se zátěží. Tento jedinec toho v práci bude provádět méně, než druhý jedinec, který s sebou takovouto zátěž nenese, a to i v případě plného využívání kapacity své pozornosti a zájmu, jež je schopen zasvětit zaměstnání. Paradoxem tu ovšem zůstává fakt, že i v případě plného nasazení v zaměstnání, námahy a snahy, efekt nebude takový, neboť výsledky budou pro zaměstnavatele bezvýznamné.

Závislost jakožto „možnost“ se pohybuje, podle Ondřeje Berana, ve velkém množství souvislostí. To znamená, že závislý člověk si může vybrat z mnohem méně možností, než osoba bez závislosti. Proto tedy nebudeme nadále hovořit o bytí v závislosti jako o volbě toho daného člověka. Když se nebudeme nyní zaměřovat na vědomé a dobrovolné užívání drog, tak zjistíme, že u závislosti, která přetrvává, závislý tu možnost neužívat drogy, v tom smyslu možnosti volby, nemá. On totiž tuto možnost před sebou ani nevidí. Totiž tu možnost, která by byla prakticky realizovatelná. On o této možnosti není schopen ani mluvit, neboť se do ní musí nejprve „rozvrhnout“. Ale i přes to, jestliže by si této možnosti byl závislý vědomý a tvrdil to, tak neříká úplnou pravdu. Možná úmyslně a možná si to ani neuvědomuje. Jestliže tedy nepřistoupil na tu lepší možnost, možná neměl zbytí, neboť to nebylo možné. Avšak takovéto rozjímání nám neukazuje cestu, jestli vůbec má nebo nemá šanci se svoji závislostí skoncovat.

Heidegger se v souvislosti s možnostmi už nezabývá filosofickou otázkou, nakolik je vůle závislého svobodná. Pokud to tedy budeme brát tak, že závislý, v souvislosti se svými možnostmi, měl jedinou možnost vzít si drogu, a chápali bychom to doslovně metafyzicky, byla by tu možnost popření jeho svobodné vůle, ale bylo by to také sporné. Nicméně závislý si při svém jednání vzít si drogu, další možnosti neuvědomoval, neboť mu

---

⁷⁵ Wittgenstein, Ludwig, *Philosophische Untersuchungen*. Blackwell, Oxford, 1958, § 656.

v ten okamžik přišly méněcenné a naprosto zanedbatelné. A možná nejvíce podstatné tu je ten fakt, že se mu další možnosti, než si vzít drogu, ani ve vědomí nepromítly.⁷⁶

Stojí tu ale také za zmínku skutečnost, že v naší společnosti lidé považují závislost za psychickou poruchu. Heidegger rozebírá duševní choroby jako „omezení škály možností, které se před „nemocným“ aktérem otevírají“.⁷⁷ Tudíž můžeme říci, že nemocný je nemocen z toho důvodu, že není mocen toho tolik, jako zdravý člověk. Což je samozřejmě pravda, neboť psychicky nemocného jeho nemoc velmi omezuje, a stejně je to i u závislého. Tato analýza je však zavádějící. Vyplývá z toho totiž, že „čím více různých možností kdo realizuje, tím je „zdravější“, ovšem tento koncept by pak překračoval hranice společenské „normality“, popř. legality zase na druhou stranu, a mohl by s nimi být v rozporu.“⁷⁸ Což je zčásti nepřijatelné. Avšak pozdější fenomenologie Heideggerovu analýzu překročila.

Podle Ondřeje Berana má tedy závislý člověk kolem sebe možnosti, do kterých se může rozvrhovat a prakticky se v nich pohybovat. Fenomenologie má ale dvě možnosti odstupu vůči tomuto pravidlu. Za prvé hovoříme o odstupu teoretickém, abstrakci, což je „prakticky nezainteresovaná artikulace významových vztahů, které kolem sebe aktér pouze pozoruje“.⁷⁹ Za druhé hovoříme o svátečním, výjimečném modu existence, „kdy aktérovi nejde v první řadě o zastávání svých praktických možností“.⁸⁰ Možná dalším typem takového odstupu je schopnost pochopit, že závislý není schopen normálně fungovat v praktických souvislostech, ani tyto souvislosti není schopen pochopit. Samozřejmě za normální praktické souvislosti je nesmyslné považovat to, že si je závislý schopen obstarat drogu nebo alkohol. „Specifičnost závislosti – jakožto pouze jednoho z možných typů odstupu od angažmá v praktických možnostech – se ukáže zřetelněji s přihlédnutím k normativním strukturám pravidel a zodpovědnosti reglementujícími normální chod světské sociální praxe. Zatímco teorie představuje z určitého hlediska neangažovanou reflexi těchto závazků a svátek jakési neangažované povystoupení z nich a nad ně, je závislostní typ existence především

---

⁷⁶ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 98.

⁷⁷ Heidegger, Martin, *Zollikoner Seminare*. Klostermann, Frankfurt, 2006, s. 58nn.

⁷⁸ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 98.

⁷⁹ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 98.

⁸⁰ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 98.

normativní neschopností (neschopností účasti ve strukturách zodpovědnosti, neschopností hrát podle pravidel).“⁸¹

Velmi důležité jsou samozřejmě metody a směřování terapie. To, že závislý přestane fyzicky užívat drogy nebo požívat alkohol, to ho závislosti nadobro nezbaví. Je to především problém, který má daná osoba sama v sobě, ve své duši. Je to tedy z největší části problém psychický. S tímto problémem se závislý snaží bojovat při různých terapiích v léčebnách, kde se učí přebírat na sebe opět zodpovědnost a hlavně u ní setrvat. Závislý se musí také naučit plnit si svoje závazky, u kterých je třeba také vydržet. Ale aby u těchto věcí setrval, je třeba mít určitou motivaci, která ho bude pohánět dál. Samozřejmě tím není myšlena motivace v podobě získání drogy, ale myslí se tím nějaký zájem, koníček. Závislé osoby se musí naučit řádu a pravidlům, u kterých musí setrvat. „Závislost je svou praktickou strukturou z podstatné části problém normativní, a jako k takovému k ní také během terapie je a má být přistupováno.“⁸²

---

⁸¹ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 99.

⁸² Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, *Filosofie dnes*, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 99.

3. PROBLÉM ZODPOVĚDNOSTI

Třetí a zároveň poslední velkou kapitolu věnuji problému zodpovědnosti u závislých lidí. V první podkapitole nejprve definuji obecně pojem zodpovědnosti. Co to tedy zodpovědnost je, kde a za co neseme odpovědnost a co očekávat od takového odpovědného jedince. Pro vysvětlení tohoto pojmu mi budou nápomocné myšlenky doktora Prázného a docenta Palouše z knihy Odpovědnost.

Následně se v kapitole 3.2 zaměřím na to, zda můžeme skutečně hovořit o chybě závislého jedince za to, že se stal závislým. Tedy, zda nese za svoji závislost odpovědnost. Mnozí se totiž zajisté domnívají, že ano, že je za svoje činy odpovědný, ale už nepřemýšlí nad tím, že závislost je v podstatě nemoc, která má příčinu v psychice člověka. Daný jedinec si zkrátka nemůže pomoci. Proto zde uvedu i příklad s kleptomanií, kde je myšlení kleptomana podobné s myšlením závislé osoby.

Na tuto kapitolu navazuje následně i má poslední, kde vysvětlím, proč zodpovědnost člověka souvisí také s jeho svobodou. Nakolik je závislý jedinec svobodný a zda se jako svobodný cítí. Neboť svoboda stojí možná právě za onou závislostí, kdy si ji daný jedinec vysvětluje jako právo dělat si co chceme. Ale je to opravdu vždy takovou samozřejmostí? Nicméně je to právě pojem svobody, který je mnohdy pro lidi lákadlem ve spojení s drogami nebo alkoholem.

3.1 OBECNÁ FORMA POJMU ZODPOVĚDNOST

Odpovědnost či zodpovědnost? Co si pod těmito dvěma slovy asi každý představí? Je to v podstatě ručení jedince za nějakou věc nebo jednání. Největší odpovědnosti či zodpovědnosti s sebou neseme v zaměstnání. Lidé věří lékařům, že je zodpovědný za jejich zdraví, od politiků zase lidé požadují jistou solidnost v jejich společenském působení, i policie je zodpovědná za udržování pořádku na veřejnosti, stejně tak jsou rodiče zodpovědní za své děti nebo vzdělavatelé za vzdělávání svěřenců. Tedy, každá profese vyžaduje svoji zodpovědnost.⁸³

---

⁸³ Palouš Radim, Prázný Aleš, Odpovědnost, Karolinum, Praha, 2012, s. 7.

Z toho ale také vyplývá, že odpovědnost souvisí i se spolehlivostí, důsledností ve vyvozování a přebírání důsledků přijaté normy. Odpovědným životem žije ten, kdo neponechává žádný svůj skutek náhodě, kdo se rozhoduje z jistých pevných souvislostí, tudíž se můžeme na takového člověka spolehnout. Od člověka, jenž žije odpovědným životem, víme, co od něho lze očekávat. Takto posuzujeme druhé lidi - poměřujeme je jejich předsevzetím, normou, ideálem, důsledností a pevností.⁸⁴ Ale jak je to se zodpovědností u lidí, kteří jsou závislí na drogách nebo alkoholu? U nich je zodpovědnost největší obtíží, neboť se nedokážou ani soustředit na to, co mají udělat. Jsou roztěkaní, nervózní a hlavně slovíčko zodpovědnost či odpovědnost ve svém slovníku naprosto postrádají. Narkomani jsou jako malé děti, které nejsou schopné postarat se ani sami o sebe. Na takové lidi není spolehnutí, neboť ani oni sami nevědí, co se stane za chvíli, natož potom zítra.

Odpovědnost se ale nemusí vztahovat pouze na lidskou morálku, podle Aleše Prázného, musíme brát v potaz také její „ontologické zaměření“. Ve dvacátém století se proto objevuje změna v pojetí odpovědnosti. A to změnou bylo nepovažovat odpovědnost pouze za záležitost egocentrickou. To znamená, že se tedy do popředí dostává odpovědnost za druhého. A to nejen za lidi, kteří jsou tu teď, právě v tuto chvíli, ale je to také odpovědnost za lidi, kteří tu ještě nejsou, kteří se mají narodit. „Ontologie odpovědnosti se tak stává etickým procitnutím v situaci, kdy se člověk svou činností dotýká samotných základů přírody.“⁸⁵ Pokud mám uvést příklad v souvislosti se závislostí, tak si stačí představit ženu, která je závislá na drogách a je ve stavu těhotenství. Taková žena není tedy odpovědná pouze sama za sebe, ale i za své nenarozené dítě. A nemusím zde vysvětlovat to, že užívání drog v těhotenství vysoce ohrožuje plod. Pokud matka dítě donosí, je jasné, že se po narození u dítěte mohou projevit různé vady, poruchy, postižení a různá onemocnění.

Podle Aleše Prázného, až v okamžiku dospívání a v rozvoji myšlení bytosti, člověk začíná považovat odpovědnost jako podstatu svobody. Však vzpomeňme si na Sókrata a jeho maieutickou metodu. I zde Sókratés zkoumal otázku dobra a odpovědnosti člověka za sebe samotného. Sókratés, jako mistr dialogu, se snažil přesvědčit lidi, aby nebyli zaujatí svým tvrdohlavým přesvědčením, ale požadoval od nich odpověď na věcný obsah předmětu rozhovoru. Neboť to, že daný v dialogu odpovídá, směřuje k pravdě, která je životním

---

⁸⁴ Palouš Radim, Prázný Aleš, *Odpovědnost*, Karolinum, Praha, 2012, s. 7.

⁸⁵ Palouš Radim, Prázný Aleš, *Odpovědnost*, Karolinum, Praha, 2012, s. 8.

postojem, protože život jedince je tu nestále zkoušen. Člověk musí neustále bojovat s životními překážkami.⁸⁶

3.2 JE ZÁVISLÝ JEDINEC ZODPOVĚDNÝ ZA TO, ŽE SE STAL ZÁVISLÝM?

Každá osoba, která není nesvéprávná nebo duševně nemocná, je zodpovědná pouze sama za sebe a je zodpovědná za to, co dělá. Svou zodpovědnost nemůže nikdo a nikdy přenést na druhého člověka, neboť člověk samotný je také nezastupitelný. A proto, pokud člověk jedná nesprávně, může být za to trestán a viněn, neboť je za své činy odpovědný pouze on sám a nikdo jiný. Avšak s tou výjimkou, že může být trestán za to, co bylo v jeho moci.

Jestliže ale hovoříme o zodpovědnosti v propojení se závislostí, závislí jedinci mají, podle Ondřeje Berana, ve zvyku užívat slovo „nemožnost“, což znamená odepření své zodpovědnosti. Existuje tu totiž také ten fakt, že pokud něco nejde, tak za to nezodpovídá pouze sám závislý. Přenášejí tedy svoji zodpovědnost na druhé. Neboť mají neskutečnou řadu výmluv, která není věcná. Zde je rozhodující případ od případu. Avšak tím podstatným u závislého je, že nechtějí mít žádnou zodpovědnost, tedy „racionalizovat situaci a svůj postoj a jednání jakkoli tak, aby to umožnilo se zodpovědnosti zbavit“.⁸⁷ A člověku, který je zrovna pod vlivem omamných látek nebo alkoholu, je jedno, zda se zodpovědnost přesune na jiného člověka nebo neosobní vyšší moc. Chtějí se zkrátka zbavit zodpovědnosti za to, že užívají drogy nebo alkohol, a také se chtějí zbavit zodpovědnosti za svůj život.

Ale co se týče zodpovědnosti, existuje tu, podle Ondřeje Berana, i druhý extrém. A to je ten fakt, že závislý se cítí být za vše zodpovědný sám. A to nejen za to, co všechno udělal a způsobil sobě a svým blízkým, ale i za to, čím a kým je. Obviňuje sám sebe a sám sebou také pohrdá, což má za následek ztrátu schopnosti rozlišovat hranice osobní zodpovědnosti. Tedy schopnosti připustit ten fakt, že za vše nemusí být zodpovědný jen on sám. Závislost na drogách či alkoholu je někdy připisována neschopnosti pracovat s vlastními emocemi. Ale někdy se může jednat o nezvládání negativních pocitů agrese a odporu a o jejich výsledné sebedestruktivní obrácení se proti sobě samému. Tedy opiju se nebo požívají

---

⁸⁶ Palouš Radim, Prázný Aleš, Odpovědnost, Karolinum, Praha, 2012, s. 9.

⁸⁷ Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, Filosofie dnes, číslo 1, ročník 4, 2012, s. 94.

nějakou drogu za účelem agrese proti vlastní osobě. Tedy jak na jedné straně, u zbavování se zodpovědnosti, tak na straně druhé, u přivlastňování zodpovědnosti, u obou těchto případů je viditelná ztráta ve skutečných závazcích a zodpovědnosti. Podstatné a naprosto klíčové je tu rozlišovat, kdy je kdo za co zodpovědný, a kdy není, a samozřejmě z toho vyvozovat určité důsledky.

Osobně si myslím, že jedinec, který poprvé ve střízlivém stavu podlehně droze, si je vědom toho, co dělá. Tudíž je za své jednání a činy zodpovědný. Ale poté, kdy už se takovýto člověk stal závislým, nenachází se tedy v „normálním“ stavu, za své činy být zodpovědný v podstatě nemůže. Neboť vlastně neví, co dělá. Nachází se mimo své smysly a nereaguje tak, jak by reagoval bez užití drogy. To však, ale neznamena, že takto závislé osoby nějakým způsobem hájím. To určitě ne, neboť k těmto lidem je potřeba přistupovat rázně, přísně a nastavit jim určitá pravidla. Nemůžeme je bránit tím, že za svoji závislost nemohou, že za ni nejsou vůbec zodpovědní. To znamená, že v tomto případě je podstatná opora. A to proto, aby závislý věděl, že někomu na něm neustále záleží, a díky této opoře se svojí závislostí poté bojoval. Ale na druhé straně je také potřeba, aby tito lidé věděli, že se do své závislosti dostali sami a že za to musí nést zodpovědnost. Je nutné, aby si uvědomili, že se jejich problémy dají řešit jiným způsobem, než užíváním drog.

Ale ani závislý člověk, který není schopen sledovat určité závazky, jež v životě člověka jsou, není zbaven zodpovědnosti. To platí, když hovoříme například i o dětech. Děti nerozumí životu jako takovému, nechápou životní problémy a trable. Přesto, pokud dítě provede něco, co je nesprávné, musí být za to v rámci mezí potrestán, aby si z toho vzal ponaučení. A tímto se člověk v životě učí. Učí se ze svých chyb a také se učí přebírat na sebe zodpovědnost. A i přes to, že člověk prakticky nesleduje, co se může stát, když činí to, co činí. Což souvisí s tím, že on nepřemýšlí, co se bude dít dál v budoucnosti, tak i přes to, může být, podle Ondřeje Berana, za tyto své činy zodpovědný. To znamená, že někdy jednáme takovým způsobem, že nepřemýšlíme o tom, jaké to bude mít v budoucnosti důsledky. Například užiji na nějaké párty drogu v domněnce, že už tak příště neudělám. Ale v té chvíli už nepřemýšlím o tom, že se můžu stát v budoucnu na drogách závislý. Neuvědomuji si, že pouhé jedno užití drogy může způsobit závislost.

Pak je zde ale také neporozumění situaci, což může znamenat polehčující okolnost. Tedy ani závislá osoba nemůže své sociální role zcela potlačit, ať už je jakýmkoli způsobem narušila. Ale pro upřesnění – každý případ je individuální, proto se někdy jedná o

neschopnost rozumět, což můžeme spatřit právě u dítěte. A na druhé straně se zase někdy jedná o neochotu rozumět, což je mnohdy případ závislých jedinců.

3.3 ZODPOVĚDNOST SPOJENÁ SE SVOBODOU ZÁVISLÉHO JEDINCE

Ano, právě z tohoto nadpisu vyplývá, že odpovědnost souvisí se svobodou a naopak. Avšak tato problematika svobody je s pojmem zodpovědnost chápána v několika významech.

V prvním případě je důležité zmínit, že závislý jedinec se po požití nějaké omamné látky cítí být svobodný. A to především v případě svobodného jednání. Svoboda je pro závislého nejdůležitější vlastností, kvůli které to zpočátku dělá. Droga aktéra osvobozuje od všech starostí, problémů, lidských konfliktů a činí ho tak všemocným ve všech ohledech. Člověk tak nabývá pocitů, že může a dokáže vše, na co právě pomyslí. Možná tedy, že člověk, který užívá drogy, to nedělá pouze z důvodu nějaké slasti či požitku. Svoboda je tedy to, co daného k užití drogy především láká. Láká ho jak celková svoboda života, tak i svoboda jeho jednání. Člověk, který je závislý na drogách či alkoholu má pocit, že může dělat vše, že je mu tedy vše dovoleno. Ale co se děje v případě, kdy už se jedinec stal na dané droze závislým? Stále se jedná o svobodu? Podle mého názoru ne. Zde už jde o problém, kde si závislý nemůže pomoci. Svým způsobem už svobodně ani dobrovolně nejedná. Sem už totiž vstupuje fyzická determinace.

Jako druhý význam svobody musím také zmínit svobodu, která se týká rodiny jak závislého, tak rodiny vůbec. Je to totiž přílišná svoboda, kterou dávají dětem rodiče a která následně mnohdy vede k samotné závislosti. Avšak kde jsou meze této svobody? Jak správně určit, že má dítě dostatek svojí svobody, ale zároveň jí nemá příliš? Podle mého názoru vše záleží na správné výchově, která spočívá v zodpovědném přístupu k rodině. To znamená, že dítě musíme vést k zodpovědnosti a určitému řádu už od malička. Dítě si následně tyto návyky osvojí a bude pro něj přirozené zodpovědně jednat a vést i následně zodpovědný život.

Podle Martina Hajného je však samozřejmé, že téma svobody se nejvíce řeší v době puberty. Tvrdí, že rizikovým prostředím může být právě samotná rodina. Myslí tím

rodinu, kde panují extrémní poměry, jako je přílišná svoboda, která hraničí s chaosem nebo lhostejností na jedné straně a na druhé zase vztahy, kde jsou si všichni tak blízko, že bez sebe neudělají krok, všechno si říkají a představují dokonalé hnízdečko. Toto vše může dítě svazovat. Proto se nemůžeme divit, že si bude takovýto jedinec hledat útočiště někde jinde. Tím mám na mysli právě ony zmiňované drogy.

Proto je svoboda v rodině velmi důležitým tématem, neboť vše od ní vychází. Svoboda totiž velmi úzce souvisí s nezávislostí a ta opět stojí proti závislosti. A to jak na lidech, tak i na drogách. Svobodu můžeme chápat zjednodušeně. Buď jako právo na to, dělat si co chcí, nebo v její složitě podobě, jako možnost svobodně se rozhodnout pro svou cestu a přijmout tak všechny důsledky svého chování. Svoboda totiž končí tam, kde začíná svoboda druhého.⁸⁸

Poté zde ale máme i další a trochu odlišný pohled na svobodu a zodpovědnost. Závislost je totiž třeba brát také z druhé strany pohledu. Tedy smýšlet o ní jako o nemoci. Neboť na začátku své diplomové práce jsem už zmínila slovíčko „uzdravit“. Mnoho lidí se totiž domnívá, že toto slovo se závislostí vůbec nesouvisí. Ale opak je pravdou, neboť závislost je nemoc.⁸⁹ Takovéto onemocnění „je charakteristické naléhavou touhou po účincích drogy, kterou nemocný užívá i přes to, že si tím způsobuje řadu nepříjemných problémů“⁹⁰. Ano, je tomu opravdu tak. Závislost je onemocnění, které má příčinu především v psychice člověka. Závislost jsem proto přirovnala například ke kleptomanii. I zde hovoříme o nemoci, která vyplývá z psychiky daného jedince. Takováto osoba krade věci, neboť si nemůže pomoci. Stejně jako člověk závislý na drogách, který si neuvědomuje jak svůj problém, tak ani to, co dělá a jak jedná. Zkrátka si také nedokáže pomoci. A jako u kleptomana dochází po nějaké krádeži k pocitu uvolnění, blaha a úlevy od vnitřní nespokojenosti, tak stejným způsobem k takovýmto stavům dochází u člověka, který je závislý na drogách či alkoholu. Po užití drogy nebo alkoholu cítí jednající neskutečnou úlevu. Avšak u obou případů se jedná o krátkodobý proces do té doby, než kleptoman bude mít další nutkavou potřebu zase něco ukrást, a na druhé straně závislý, který po vyprchání účinku drogy bude mít další potřebu si vzít drogu znovu.

---

⁸⁸ Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 5, s. 16.

⁸⁹ Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 2, s. 4.

⁹⁰ Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001, kap. 2, s. 4.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem ukázala, že pojetí závislosti není tak jednoznačně uchopitelné, jak si možná každý představoval. Ve spojení s problematikou závislosti jsem se zaměřila především na myšlení, jednání, konání a také život závislých jedinců. To znamená, že jsem se zamyslela nad tím, jakým způsobem a zda vůbec závislý rozumí své situaci a zda ji chce a následně dokáže řešit. Což souvisí i s problémem akrasie/slabé vůle, která je podstatnou složkou při takovémto řešení situace u závislých osob.

V první kapitole mé práce jsem ukázala, co se rozumí pod pojmem závislost. Existuje totiž neskutečně mnoho závislostí, proto od sebe musíme odlišovat ty, které jsou méně a více závažné. Já jsem se ve své práci zaměřila na závislosti, které nezbytně vyžadují při svém léčení odbornou lékařskou pomoc. Týká se to závislosti především na drogách, alkoholu, gamblerství a antidepresivech, přičemž nejvíce pozornosti jsem věnovala závislosti na drogách.

V souvislosti se závislostí jsem se zde zaměřila na každodenní život závislého, tedy na otázku, jak závislý jedinec přemýšlí o svém životě a zda si svůj problém vůbec uvědomuje. Pro nás a náš běžný život je normální, že chodíme do zaměstnání, do školy, o něco se zajímáme, věnujeme se svým koníčkům apod., ale u závislých to funguje jinak. Oni se na tomto světě pouze „udržují“ a neřeší, co bude zítra nebo za měsíc. Řeší pouze aktuální okamžik, kde je jejich jediným zájmem sehnat drogu. Jejich žití v běžném životě tedy nevyžaduje snahu jako u ostatních lidí. Neboť jejich snaha spočívá pouze v sehnání nějaké drogy. V této problematice závislosti je ovšem klíčová akrasie/slabá vůle. Neboť je to právě slabá vůle, co danou závislost spouští.

Druhá kapitola byla následně zaměřena na pojetí rozumění z hlediska Heideggerova myšlení v propojení s myšlenkami Ondřeje Berana, který jeho názory interpretuje. Zde je důležitou otázkou rozumění tomu, co děláme a jak jednáme. Závislý jedinec totiž užívá drogy proto, že to dělat může.

V této kapitole jsem se proto zaměřila na to, zda závislý jedinec, který užívá pravidelně drogy, své situaci rozumí nebo zda si svoji situaci vůbec neuvědomuje, protože je

pod vlivem drog. Ale kdyby si svoji situaci a s ní spojený problém uvědomoval, a přesto s užíváním nepřestal, znamenalo by to, že takovýto člověk si už nemůže pomoci. Drogy jsou u něho, tím pádem, na prvním místě. Avšak na druhé straně, jestliže své situaci rozumí a dokáže si přiznat, že je závislý, má nakročeno na dobrou cestou. Takovýto rozumění je prvním krokem k dobrovolnému a chtěnému léčení.

Třetí a zároveň poslední kapitola je věnována problematice zodpovědnosti u závislých jedinců. Pokud totiž hovoříme obecně o zodpovědnosti, tak tu si s sebou neseme neustále, dennodenně. Ať už je to v zaměstnání, ve škole nebo například zodpovědnost za naše děti.

Ale jak rozumí zodpovědnosti lidé, kteří jsou na něčem závislí? U nich je zodpovědnost velkým problémem. A to proto, že nejsou schopni se postarat ani sami o sebe. Není na ně spolehnutí, neboť nikdy nevíte, v jakém stavu se budou nacházet, a tudíž od nich nemůžete nic očekávat. A hlavním problémem u závislých je, že přenášejí svoji zodpovědnost na druhé. Neustále se totiž vymlouvají a vždy se ze své zodpovědnosti snaží vyvléci. Je to způsobené tím, že žádnou zodpovědnost mít ani nechtějí a snaží se jí zbavit právě tím, že ji přenesou na někoho jiného. Například na svoji rodinu.

Položila jsem si ale také otázku, zda je závislý jedinec zodpovědný za to, že se stal závislým. Jestliže totiž hovoříme o zodpovědnosti, musím připomenout, že každý člověk je zodpovědný vždy za to, co dělá. Samozřejmě kromě osob, které jsou nesvéprávné nebo duševně nemocné. Co se týče závislých osob, je třeba je také považovat za psychicky nemocné, ale musíme brát v potaz ten fakt, že k užívání drog svolili sami. Byla to jejich volba vstoupit do „světa drog“. Takovíto lidé tedy nemohou být zbaveni zodpovědnosti.

Z mé diplomové práce jasně vyplynulo, že problematika závislosti na drogách i závislosti vůbec je velice rozsáhlé téma, které není jednoznačně uchopitelné, neboť u každého jedince probíhá závislost zcela odlišným způsobem. A i když jsem se v této problematice zaměřila především na ta nejpodstatnější témata, je mi jasné, že jsem neobjasnila vše. Neboť tento problém obsahuje neskutečně mnoho otazníků. Avšak jsou to otazníky, které jsou pro mě nesmírně zajímavé, proto se jimi hodlám v budoucnu určitě zabývat.

POUŽITÁ LITERATURA:

- Adler, Alfred, Smysl života, Práh, Praha, 1995.
- Beran, Ondřej, Několik poznámek k fenomenologii a normativitě situace závislosti, Filosofie dnes, číslo 1, ročník 4, 2012.
- Fromm, Erich, Člověk a psychoanalýza, Aurora, Praha, 1997.
- Hajný, Martin, O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace, Grada Publishing, Praha, 2001.
- Heidegger, Martin, Bytí a čas, Oikoymenh, Praha, 2002.
- Huxley, Aldous, After Many a Summer, Václav Petr, Praha, 1946.
- Kolektiv autorů, Mládež – drogy – společnost, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 1997.
- Mele, Alfred, Irrationality: An Essay on Akrasia, Self-Deception, and Self-Control, New York: Oxford University Press, 1987.
- Nešpor, Karel, Návykové chování a závislost, Portál, Praha, 2000.
- Palouš Radim, Prázdný Aleš, Odpovědnost, Karolinum, Praha, 2012.
- Seeburger, F.F., Addiction and Responsibility: An Inquiry into the Addictive Mind. Crossroad, New York, 1995.